Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 11 ОКТЯБРЬ, 1980 ШУ. ● № 122 ([illegible]) ● Мах 2 кепи.

СОВЕТСКО-СИРИЙСКИ ПЕРЕГОВОРАШ

8 октябре Кремле дIайолаелар советско-сирийски переговораш.

Советски оагIонгахьара переговораш еш ба КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев, КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета Председателя хьалхара заместитель Н. А. Тихонов, КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхьыча мехкашцарча гIулакхий министр А. А. Громыко, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, КПСС ЦК секретарь Б. Н. Пономарев, СССР Министрий Совета Председателя заместитель И. В. Архипов, Герзаццарча Низий генеральни штаба начальник — СССР оборона министра хьалхара заместитель Советски Союза маршал Н. В. Огарков.

Сирийски оагIонгахьара — Арабски социалистически возрождене Парте (ПАСВ) Генеральни секретарь, Сирийски Iарбий Республика Президент Хафез Асад, ПАСВ кулгалдара член, САР Министрий Совета председатель А. Р. Каси, ПАСВ Генеральни секретара заместитель З. Машарка, ПАСВ кулгалдара член, САР Министрий Совета председателя заместитель, кхьыча мехкашцарча гIулакхий министр А. Х. Хаддам, ПАСВ кулгалдара член, САР Министрий Совета председателя экономически дешашта вола заместитель А. К. Каддура, ПАСВ кулгалдара член, САР оборона министр М. Тляс, Прогрессивни къамий фронта центральни кулгалдара член Д. Нааме, Прогрессивни къамий фронта центральни кулгалдара член А. Осман, САР къахьегамех социальни гIулакхийн министр Ю. Джуйдани.

ДоттагIлеи дагардараш вIаший кхетадечех хьале дийцар шинна а мехко машари социальни прогресси бахьан, империализмаи цуна гIо деший агрессивни гIулакхашта духьала доаттабеча къовсаме цар халкъий хьашташ паIаш хилара ларга тIа лаккача боарие кхьача а толане дегIаукаш а долча Советски Союзаи Сиренеи юкъерча гIулакхий керттера дешаш.

Советско-сирийски отношенеш кхьачача боарама лоархIаме хьокхам ба Советски Социалистически Республикай Союзаи Сирийски Iарбий Республиканеи юкъерча доттагIалахи вIаши цхьана гIулакхаш леладарахи Договор де решени яр.

Л. И. Брежнева цунца дийцаьлар, советско-сирийски отношенеш, къаьстта а укх тIеххьарча итт шера, массе а оагIорахьа дегIаахарах хьахина логически хIама долча Договоро уж дерригача доакъошка кхы а дIахьалкашкахьа лахара а дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка а, эггара хьалха Гаргарча Малхбоале чIоагIа машар оттабара, цу регионера дунен халкъашта юкъерча кхоххама ккерама кхувргч дIабаккхара а дIахо дахара а дика ларда хургхиларах ше тешаш вола.

Президента Х. Асада белгалдир Советски Союзо хьалдаи лерргаIен Сире социальни прогресс бахьан, израильски агрессех хьакиннареш дIадахара тIехьа лоаттабу къовсам хьаллоацаш хилар, сирийско-советски доттагIала вIаши цхьана леладу гIулакхаш дегIадоаладара Договор Iалаьмате боккха лоархIам болаш долга белгалдир.

Дика къоастадир Iарбий халкъашех, цар доттагIашех, союзникашех капитулянтски планаш йохаяра, Кэмп-Дэвиде тийшача балхах яь сделка йохаяра тIехьа лоаттабеча къовсамца белгалдола Гаргарча Малхбоалера хIалаара хьал. Гаргарча Малхбоалера гIулакхаш цигарча ерригача бачтахьалкхенийи халкъийи чIоагIача машарен кхерамэлеии духьа доллие хIама чулоацаш ийсхонца къоастадар духьа доаттабеча къовсама дIахорча наьгьий хьакъехьа шоашта хетараш дувцаш вIашии дагабаьлар. Иштта дийцар цу районе машар чIоагIбарца дувзаденна цхьацца яэ кхы дешаш а.

(ТАСС).

КХОАНА — ЮРТА БОАХАМА БОЛХЛОЙ ЕРРИГСОЮЗНИ ДИ

Укх шера хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдеш хьайоагIа Назрановски района совхоз-техникума шурий ферма коллектив. Масала, пачхахьалкхенга шура йохкара кхаь квартала план 104 процент кхоачашйир цо. Цул совгIа, ийс бетта хIара кхоабача Iаттагара 1835 килограмм шура яькхай, шера план 1900 йолаш.

Доаркашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха Даурбекова Тамара я. Шера план 1900 йолаш ийс бетта 2304 килограмм шура яькхай цо хIара кхоабача Iаттагара. Хьокхамашка хьежача цул дукха тIехьаюсаш яц яхье шоллагIчеи кхоалагIчеи моттигашка йола Китиева Райхьанти Гандарова Лоди.

ТIатеIIа кийчо еш ба ферма къахьегамхой хьайбаш Iаигара дахара а.

СУРТА ТIА: совхоз-техникума ферма дикагIйола доаркаш (аьрдехьара аьттехьа) Гандарова Лоди, Даурбекова Тамара, Китиева Райхьант.

И. ПЛИЕВА сурт.

ЦIЕЙНА НАКЪАДОЛХАШ

ХIаноарча а хургболча а хьувкъама, хьайбашка Iа дакхкийтара кийчо яра йоккхо еш шоай профессиональни цIейна — юрта боахама болхлой Ерригсоюзни Денна — накъабаьхкаб Нохч-ГIалгIайчен юрташка къахьегараш. ЦIейна кийчо сига дIахьо хургйолча КПСС XXVI съезда сийна цIаккха а ца хиннача тайпара наьха, къахьегама а политически а хьинар айленнача хьале.

Дукха ха йоацаш сенна хет республика кхашка дика хьийкъа ца бола ялаташ чуэцаш комбайнаш лийна, хIаьта хIанз чакхбоалаш ба шоллагIа кIи-марс — хьажкIаши дуген чуэцилга. «КIимарс-80» белгалбаьлар вназаций опыт шерра юкъейоалаь, ялаташ хьалхагIа хьа кха а хьекхе сардаш, районашкара районашка техникеи транспорти сихха дIаухийташ. Цо торо елар йоккхача майдаш тIара ялаташ сиха а ца дойташ а чуэца. Дика вIаш тIехьбаькххабар чуэцара-транспортни комплексай болх Грозненски, Урус-Мартановски, Назрановски, кхьыча районий кхашка. «Цхьан сахьата ца соцаш, цхьа грамм ца йойташ» — цу девизагIа болх бир «Горячеисточненский» совхоза комбайнера Адмиснев Адама, I Мая цIерагIча Грозненски районерча колхоза — Дилаев Iайнде, «Россия» яхача Наурски районерча колхоза — Дейкин Ивана, «Надтеречный» совхоза — Нунаев Хусена. Цар шоай комбайний бункерашкара 10000 центнерал дукхагIа ялат делар.

Ка бола ялаташ дика хьувкъадарца Даькe гIаллигар Гудермесски, Ачхой-Мартановски районий боахамаша, Сунженски районерча «Путь к коммунизму», «Победа» яхача колхозаша, Мичурина цIерагIча, «Верхне-Наурский», «Заря» яхача совхозаша, дукхача кхычар.

КIайча ялата башха-дика хьувкъам баьккхаб «Гудермесский» совхоза, Шелковской районерча «Коминтерн», «Красный пахарь» яхача колхозий дуга леладераша. Хаоттама хьалаш геттара во хиннадолаше а хьажкIий хьувкъам лахха ба Назрановски совхоз-техникуме, «Шалинский», «10 лет Октября» яхача совхозашка, Сунженски района XX партсъезда цIерагIча, Наурски района «Красное знамя» яхача колхозашка.

Сихха чуэцаш латт шекара свекла, баьцадаараш, генараш, тхьамка. Шекара свеклай башха-дика хьувкъам хьалкхебаьб — 150 гектар кхай хIара гектара тIара 400 центнерал кIезига тIа йоацаш — «Джалка» совхозерча Социалистически Къахьегама Турпала Муслиева Тамарас. Баьцадааронш сомаш бохкара пхе шера план кхоачашъярех рапорт деннад «Новосельский» совхоза коллективо. Генареш дохкара укх шерера план цаIаш аказо гаргга кхоачашъяьй «Тепинский» совхозо. Яхь лелаераштa юкъе хьалха боагIа пятилетка толаме кхоачашъяь бола Ножай-Юртовски района тхьамка леладераш.

Республика лаьтта леладераштa дохкха гIо ду шу долалуш вIашагIъоллача «Чеченингушсельхозхимия» яхача республикански объединене подразделенеша. Цар тIехкхоачашъяьй органически удобренеш араяхьара план, дIайнйна хIамаш химически лорайрен органически минеральни удобренеш кхашка ихкарен балхаш толамца чакхдоахаш да колхозаштеи совхозаштеи хьувкъам чуэцара новкъосте ду. Къахьегама дика хьоккамаш гойт «Сельхозтехника» объединеней Шалински районерча Х. Медаева, Назрановски районерча А. Нальгиева, Сунженски районерча Г. Овсянникова кулгалдеча механизированни отрядаша.

ДIадахача шера хала Iа данкхарах ийса выводаш а яь доакъараш кийчдерашa соахкарчул 1,5-заа дукхагIа йол, сенаж, ча кийчдаьд, витаминни баьца хьоар — 25 процент дукхагIа. Доакъара база чIоагIъяра даькъе дикагIа хьоккамаш даьхад Шелковской, Наурски, Ножай-Юртовски районаша. Къаьстта белгалдаккха безам ба са Шелковской района доакъараш кийчдераша даьха толамаш. Цар дика вIаштIехьбаьккхар механизированни отрядий къахьегам, хIаьта беьча балхах аккордно мах дулла вIаштIехь а даькха кхы тIа а алапи тийлар доакъара дикалла хьежжа, кхоачаш а тIеккхоачаш а йир сенаж, силос, ча, баьций хьоар даькхара заданеш. Торонаш йолаш я йол кийчъяра заданеш кхоачашъе. Районе бIаргчача шера болх бел йола доакъараш кийчду цехаш хьайбай боахама интенсификаци яра хиланза даргдоаца хьал а хинна дIаэттад. Доакъараш кийчдара гIулакх дика лел эла йиш я Наурски района «Россия» яхача колхозеи «Терский» совхозеи, Веденски района Ленина цIерагIча, Ножай-Юртовски района Гагарина цIерагIча колхозашка, «Шалинский» «Гудермесский», «Загорский» совхозашка, республика кхьыча боахамашка. Укх шера заданеш толаме чакхъяха гIертaш республика доакъар кийчдераштa шоай низаш тIаухийт тIадоагIача шера доакъара база чIоагIъе хилапза даргдоаца хьалаш хьакхоллара. 1981 шера хьувкъама лаьрхIа рапси рожи соахкарчул дукха дукхагIа дIа а йийна 35 эзар гектарага дIакхоачашъяьй. Уж дIайийнай дикагIча хаен лакхача боарам тIен. Массанахьа а дика хьаятIаьлшай уж.

Лаьтта леладераштa тIехьабисаш хьайбаш леладераш я. Эггара хьалха белгалбаха боагIа Назрановски, Ачхой-Мартановски, Веденски, Гудермесски районий фермий болхлой. Цар толаме чакхдаьккхар геттара хала хинна дIадаха Iа, хIаьта хIара бетта дукхагIа хулийтар хьайоаха хьайбай продукци. Из бахьан долаш цкъа саиха дукхахаза а КПСС обкома бюрое, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето, облсовпрофо, ВЛКСМ обкомо белгалбир уж республикански яхье котбаларца. Къаьстта хоастабе боагIа доаркаш Шелковской районерча «Путь к коммунизму» яхача колхозера З. Кадырова, «10 лет Октября» яхача совхозера З. Даурбекова, «Московский» совхозера Я. Гайсумова, «Лермонтовский» совхозера Iаьсий леладер А. Арсанова, Веденски районерча Ленина цIерагIча колхозера скотник Б. Султанов, «Старо-Юртовский» яхача оалхазарий фабрикера оалхазараш леладу З. Терякбаева, Сунженски районерча ЦIеча Эскара цIерагIча колхозера хьакхарчаш лелаю В. Речкунова, Наурски районерча Ленина цIерагIча колхозера кокхагIа вола жа Iу Э. Хамидов.

Халахета а, торо яц кхашкарчеи фермашкарчеи социалистически яхье хьалхалаттарий цIераш яха — уж хIара колхозеи совхозеи болаш ба. Баркал шоана, деза новкъостий, шоаш ца кходеш оаш къахьегарах, лаьттан хьувкъам алсамбаха шо гIертарах, юрта боахама техниках лакха оасарле йолаш пайда эцарах, хьайбай боахам хьаькъалца лелабарах. Шун башха дика опыт сихагIа дIакхоачийта кхьычарга, гIо долда цо юрта боахама продукци кхы тIа а дукхагIа яккхара.

Вай хьалхалаттачар даьхача толамий боагIаш йоза мах беш да йийцача йиш яц къоастамза йола проблемаш. Лаьтта леладеча, къаьстта хий декхар, удобренеш пайда эцача, хьайбай боахам лелабеча долаш дола кхоачамбоацараш, хIаьта шигта карара юрта боахама цу чакхдоаккхаш тIехьадаха йиш йоаца гIулакхаш.

Йолаш йолча торонашка хьежина ба болча ялатий хьувкъам бахац, къаьстта хий декхача лаьттaшка, Шелковской, Урус-Мартановски, Сунженски районий боахамашка. Дега бохам беш да массехк шера республика комсаш лелаерий аьттув ца боалаш хилар, къаьстта Надтеречни районе. Критика с йоатIаш ба республика доакъараш кийчдераш а доакъара культурай хьувкъам доха хиларах а кийчдеш дола доакъараш дика ца хиларах а.

Гуйрана юхедисача хIара сахьата мах бе беза. СиxагIа чакхдаккха деза генараш, хьажкIаш, шекара свеклаш чуэцилга, кертгера хьувкъам меттел цох юхеюсаш бола отходаш а йовргйоацаш вIаштIехьдаккха деза гIулакх. Ииcтедаккха деза хьайбай помещенеш, доакъара цехаш, цIе уголокаш, хьайбаш леладераша салоIа цIеноы тоадаь доахилга. ХIаьта боккха лоархIам болаш да Iанна доахаи чуоттадаьча хьалхарча деношка дена царна луш дола доакъараш дика кийчдаь хьара ца далар, хIара колхозеи совхозеи цар учет ниййса лелаяр. ДукхагIча даькъе цох тийша хургда хьатIадоагIача Iай вай беча балхах хьахулар.

Бицбалийта йиш яц хургбола хьувкъам а, массанахьа а сихъе еза гуракьа ялат дIадера, лаьтта хий даллара, зяб ахара, бIаьстий дувча ялатий культурай фу дIадера хьалхарча классага кхачийтара темпаш.

Кхоана цIей да. Юрташка къахьегарашка юрта боахама болхлочун Ерригсоюзни Денна моаршал луш са безам ба укх шера хьувкъам чуэцача дакъа лаьцача беррига горожанашта дег тIара баркал ала, эггара хьалха автотранспортни а кхьыча предприятей а шоферашта, «Красный молот», СССР 50 шу дизара цIерагIа заводий, «Промавтоматика» Iилма-производственни объединене, радиозавода болхлошта, мехкдаьтта института, Л. Н. Толстой цIерагIча пачхахьалкхен университета, химико-технологически техникума, № 6-и № 7-и йолча профессионально-технически училищай преподавателашта, студенташта, дешархошта. Къаьстта баркал ала безам ба хьувкъам хьалкхебеча а чуэцача а хадданза гIо деча республика школьникий доккхача эсара а цар хьехархошта а.

Шоай цIейна накъабоатIаш юрташка къахьегараша вIенча дег тIара баркал пал Парте Центральни Комитета, новкъоста Л. И. Брежнева шийна юрта боахама материально-технически база чIоагIъяра кIадд ца луш йоахо ярах, советски наьха цар юкъарь образовательни, культурни, материальни хьал-торон боарам лакхбара йоахо ярах.

Тханийна социалистически декхараш кхоачаш а даь КПСС XXVI съезда даха за доагIара накъадахарал бехктоккаметIа декхар дац хIанз вайеи хьалхашка латташ.

С. КИРИЛЛОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР юрта боахама министр.

Пхе шера план — хаиал хьалха

№ 2 йолча гIишлой материалий комбинате пхе шера программа кхоачашъярах рапорт делар битум хьекха кьыкит арахецарча цеха коллективо.

— Хоьш да, тха цеха продукци Нохч-ГIалгIайчен заводашкеи предприятешкеи кхаьча ца Iеш, мехка дукхача краяшка а областашка а йодилга, чудухьа тха декхар да царна кхоачам хиллал из лоаттаяр. Йоах цеха начальника Шалимова Ольга Ивановнас.

ХIанз «Парте XXVI-ча съезда — 26 хьинаре кIира» яхача денказегIа яь лелаеш ба цеха болхлой. Цу яхьа итогаша гIадйигай коллектив. Заводе лелаеча яхьах дIададахача пхе кIиранка мотало лькиллай битум хьекха кьыкит арахецача цехо, цуна еиаай карара вара тела цIе вымпел а ахчан премии а. Яхьа условешка диллача, цеха болхлоша хIара кIиранна 110 процентал кIезигагIа йоацаш кхоачашъеш ц ер план, хIаьта цар из 130 процент кхоачашъяьй.

Коллективо дош деннад шу чакхдалалехьа кхы тIа а 4500 тони битум хьекха кьыкит арахеца, хIаьта партийни форум хьежала ди 1981 шера хьалхарча ши бетта план кхоачашъярца белгалдаккха а февраль боллехьа тIехдикача продукце 300 тони арахеца а.

Къахьегама дикача гIулакхашта хьалхалаттар массаза а коммуниста Исаев Сайдрахмана кулгалду бригада я.

ТIехдика болх бу аппаратчикашa Тишина Валентинас, Куриной Александра, операторa Налабов Шамсе, накотчицас Черненко Валентинас, кхычар.

Я. БУВИЕНКО.

ИТТ БЕТТАЯР КХОАЧАШЪЯЬЙ

КПСС XXVI съезда къахьегама совгIаташца накъабола бурув тохара балхий Старогрозненски управлене бурувдеттараш, 4 июле рапорт дезар цар иттлагIча пятилетка заданеш кхоачашъярах. 123821 метр бурув техад цар лаьттан чIоагIача тIоенех, планагIа тоха дезаш хиннача 123740 метрана меттел, бурув теха лаьккхай 34 скважина, планал 8 дукхагIа.

КПСС ЦК июньски (1980 ш.) Пленумо, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева кхаьтачеи чулоацам болчеи къамаьло хьалхьоаяь социалистически яхь бригадашта, сменашта, къаьст-къаьстача бурувдеттарашта юкъе дегIа а кхувлаш, керда толамаш даьхад цар. Бурув тохара итт бетта план 28 сентябре кхоачашъяьй. 26232 метр, е 400 метр заданел совгIа, бурув техад. 8 никха мара ца езача 12 скважина лаьккхай, планал совгIа цаI а еш хьалхьай ийс керда буровой установка, къахьегама оасарле планагIа лаьрхIачул 15 процент дакхагIа я, бурув сихагIа тохар, хIамаш кхоьр бахьан долаш миллион сом гаргга пачхахьалкхен ахча кходаьд.

Лаьттан чевнаш тохарашa дош деннад октябре 2800 метр бурув тоха. Бурув детта итт бригада шоай пхе шеран заданеш кхоачаш а я, хIанз хьагIайоагIача пятилетка чотагIа бурув тохаш я. Царна юкъе — Швецов Владимира, Залалутдинов ТIахIира, Шулипов Ивана, Ковалев Кирилла, Снегирь Владимира, кхычар бригадаш.

ХIаьта коммуниста Иван Федоровича Баскакова бурув деттача бригадо графикал кхо ди хьалхагIа 4850 метр бурув а теха, болх бе йолалийтай № 718 йола керда скважина.

Коммунистий Кунаринов Майрбика, Ремеслов Алексея, Кравцикин Алексея, парте воацача Литвиненко Федора сменаша шоай заданеш тIеххкхоачашъю бурув тохаш скважинаш яхара а иштта спуско-подъемни операцешта а.

Шоай къахьегама толамаш мехка коммунистий форума хетаду бурувдеттараша.

А. ТИЩЕНКО.

ЛАЬТТА ДИКА КИЙЧДУ

Сихдаь дIахьош дIа гуракьа юв культураш дIаера балхаш Наурски района «Россия» яхача колхозе. Са тессача денз боад къоилабаллалца къахьег цу боахама кхаш леладеча бригадай коллективаша.

Ялат дIадера хьакъоастадаьча лаьттах ах полупара хьалсапе, е кхьыча тайпара аьлча, ка бола ялаташ чуэцаше а 25 — 30 сантиметр кIоарга аьхачули макха баьккхачули тIехьагIа цаI — цаI-ах бутт ха юкъе а йолийташ кхы а шозза культиваци яь кийчде декхар тIанийцадар цар. ЛаьрхIар тIеххкхоачашдир. Иштта кийчдир 80 процент лаьтта.

Цу тайпара доал даьча лаьтта ниййса, эшача боарамагIа кIоарга дуж фу, сихен дикен булу болх механизаторашка. Масала, толашагIа болча механизаторашa Новокшенов Геннаде, Кротов Петра, Шаповалов Виктора хIараще дийнахьа юкъера лаьрхIача 50 гектара тIа ялат дIадув, норма 34 йолаш. Цар сийна «Молни» арахийцай. Цул совгIа, белгалдаккха доагIа, дийнахьара балха норма кхоачаш ца еш механизаторашта юкъе цхьаккха а саг воацилга.

ХIанзле а кхо эзари ах эзари гектар совгIа долча кхашка дIайийнай гуракьа юв культураш. ХIаьта социалистически яхье хьалха йолча Борзенко Владимира кулгалдеча шоллагIча бригада коллективо — 1830 гектара тIа.

КПСС XXVI съезда къахьегама совгIат кийчдар духьа гуракьа юв еррига культураш дикагIа йолча агротехнически хана — 15 октябрь хьатIаьхкоачаш дIайийна яха дош деннад колхоза механизатораша.

Х. МАГОМЕТОВ.

Нов. А. С. ГАПАЕВ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР КУЛЬТУРА МИНИСТРАЛЛА ХЬОЖАВАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо сецам бу:

Нов. Гапаев Абдулла Саидович Нохч-ГIалгIай АССР культура министралла хьожаве.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный
1980 шу, 9 октябрь.

Н. к. Б. Н. СУЛЕЙМАНОВАНЕИ, Н. П. БЕЛОВОЛАИ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЗАСЛУЖЕННИ ЛОР ЯХА СИЙЛЕН ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Медицински кадраш кийчъеча доккхий гIулакхаш мерагIдувларах, общественни вахаре хьинаре дакъа лацарах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика заслуженни лор яха сийлен цIи лойла

Сулейманова Берлант Мухадиновнана — Нохч-ГIалгIай медицински училища хьехархочоа.

Белова Нинель Павловнана — Нохч-ГIалгIай медицински училища хьехархочоа.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.

Н. к. А. П. ЧУЙКОВАНА, Э. С. АЛАХВЕРДОВАНА, В. Г. КАНТАРНЯНА НГI АССР ШКОЛА ЗАСЛУЖЕННИ ХЬЕХАРХО ЯХА СИЙЛЕН ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Хьалхувш йоагIа тIехье Iомаечеи цуна коммунистически кхетаи лучеи доккхий гIулакхаш мерагIдувларах, общественни вахаре хьинаре дакъа лацарах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика школа заслуженни хьехархо яха сийлен цIи лойла

Чуйкова Алла Прохоровнана — Нохч-ГIалгIай медицински училища хьехархочоа.

Алахвердова Эмма Самсоновнана — Нохч-ГIалгIай медицински училища хьехархочоа.

Кантарян Виктория Георгиевнана — Нохч-ГIалгIай медицински училища хьехархочоа.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.

Н. к. А. Я. МАЛЬСАГОВАНА, Ю. Ф. МИЛОВАНОВА, Ф. П. МИТРОФАНОВАНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Медицински кадраш Iомаеча, царна кхетам луча, уж кийчъеча беркате болх бирах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла

Мальсагова Якъуба Азейна — Нохч-ГIалгIай медицински училища хьехархочоа.

Милованов Юрий Федоровича — Нохч-ГIалгIай медицински училища хьехархочоа.

Митрофанова Фанна Павловнана — Нохч-ГIалгIай медицински училища хьехархочоа.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.

Нов. Р. А. САЙХАНОВ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР КУЛЬТУРА МИНИСТРА ДЕКХАРЕХ МУКЪАВАЛИЙТАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо сецам бу:

Нов. Сайханов Руслан Алаудинович Нохч-ГIалгIай АССР культура министра декхарех мукъавалийта, кхьыча балха тIа вахарца дувзаденна.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

НГI АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.
1980 шу, 9 октябрь.

Кхоана—юрта боахама болхлой Ерригсоюзни ди

КОММУНИСТАШ—КХАЙ ТIА

Ив хоза гуйран ди кхы а хозагIа, сийрдагIа хеталора гонахьа дIа мел хьежача боахама юкъара беркат алсамдаьккхара пятилетка гIеххьарча шера хьийкъа хьажкIаш бIарганйча.

Совхоза центральни усадьбера гаьна доацаш дада Назрени района «40 лет Октября» совхоза хьажкIий кхаш. 1320 гектара тIа дIайийнай укхаза «Одесская - 10», ССК-363, КВС-733 яхача сортех йола хьажкIаш. Дукхача шерашка уж кхееш хьабоагIа коммунисташ Кодзоев Бахьаудин, Евкуров Жебраьил, Евкурова Лахан.

Уж бувцаш дукхаза а яздаьд газеташ тIа. Цох тамаш е ягIац, бIаргчача шера хьажкIаш лелаечо хьийга къа мел берката хиннад доппоча гуйрено мара хьахайтац.

...1961 шера совхоза директора тIавахар из балха дIаэца, аьнна. Раьза хинна дIайийцар кулгалхочо механизатор. Цун къахьегама кинжкага, совгIаташка хьежачул тIехьегIа специалисташа шоайла дийца а дийца хьажкIаш лелаеш йола звено елар Бахьаудинага. Лакха говзал йолча механизаторашца, боахама специалистацца дагавоалаш, агротехнически боккъонаш «доттагIал» долаш къахьегарах цун вIаштIехьдаьлар хьалхарча шере а планаш социалистически декхараш кхоачаiде. Дика толам баьккхар цо шоллагIча шера а. ЦIаккха а дицлургдоацаш белгала хилар Кодзоевна 1963 шу: юкъера лаьрхIача ше лелаеш хиннача 250 гектарах хIаране тIара 67,5 центнер хьажкIаш яьхар. Из цу хана республике эттара лакхагIа бола хьокхам бар. Ши-шегIа хьахилакхар уж толамаш. Низи хьинари па кходен дукха къахьега дийзар звеньевоа хьажкIаш кхееш. ДукхагIа мел йола ха шийн кхай тIа йоаннкхар цо.

— Цу тайпара толам хьалхагIа а баккха йиш йолаш хиннабар тха, — йоах коммуниста Кодзоев Бахьаудина. — Бакъда, доагIача бесса кхаьнта Iунал даьзар, балха говзал а яьар кхоачамболаш. Хьалхарча шерашка тхоай хиннa тIалаташ нийс а деш Iунал дир оаха. ХIара гектаре тIа 15 тонн кхоачийташ органически удобренеш тайсар.

Цу шера дена хьажкIаш дукхагIа кхеира болча кхоачамахи цу хана цIи хезача хьажкIаш лелаеча механизатора Лебеденко опытахи бизза пайда а эцаш дIабихьар оаха тхоай болх, яхаш дувц механизатора.

Вокх шера а баьккхар Бахьаудина звенос боккха толам. Йокъал лаьтта йоллаше а хIара гектара тIара 45 центнер фуалъя хьажкIаш чуя вIаштIехьдаьлар цар. Иштта дика толам баьккхар 1972—1973 шерашка а. СССР-а 50 шу дузача шера къахьегама лакха мах а беш «Знак Почета» яха орден елар цуна.

Ховш ма дарра, чIоагIа халa хилар аьархоашта ер шу. Ялат дIадийна дукха ха ялалехьа дена догIа тIавам божанзар лаьтта. ХIаьта боахама кхаш хий дехкаш а дац. Бахьаудина шийн мел йола говзал, хьинар, низ тIабахийтар хьажкIаш iертгIа хьалкхеира.

Шийца яхь лелаеча хьажкIаш лелаечунца Даурбеков Ювсапаца яхье вьйннавар из. Шоза макхаш дьахар, кхоаза культиваци йир аммиачни селитр а тохаш. Цун тIехьависа йиш мича яр! Цул совгIа, овсара духьала гербицидашца обработка йир. Агротехнически боккъонаша дIадеххача бесса ханнахьа чаккхдаьхар уж деррига балхаш.

Боахаме эттара динагIа дар Бахьаудина «Венгерски гибрид ССК-363» сортах 200 гектара тIа индустриальни методагIа дIайийнача хьажкIий кха. Воахама кулгалхой, коммъостий тешаш бар цо шийн социалистически декхараш толамца кхоачашдергхиларах. Парте XXVI съезда сийна цо социалистически декхар тIайийцар хIара гектара тIара 50 центнер фуалъя хьажкIаш чуэцаргья, аьнна. Иштта доккхий социалистически декхараш тIайийцад коммунисташа звеньевойша Евкуров Жабраьила, Евкуров Лахана, Цхьабеньда, чунийча тьалхарча гектарала хьахьекхар баьккха толам ихы а лакхагIа хилар. Бахьаудина лелаьча хIара гектаро 100 центнер елар. Со нига волаш совхоза механизаторашчуйна баьинабар 230 гектара тIара хьажкIаш. ХIара гектаро юкъера лаьрхIача 80 центнер лора.

Укхаза болх беш я ялх комбайн. Дика къахьегаш хьабоагIа Газиков Саварбик, Микаилов ИбрахIим, Евкуров Жабраьил. Царна новкъостал де баьхиаб Грозненски районерча «60 лет Октября» яхача совхозера механизатораш Хадиеев Iаббас, Шариев Адлан. ХIара денна тIеххоачашъю цар шоай сменни нормаш.

Цхьа харцахьа хIама дисац коммунисташта бIарга ца гуш. ХьажкIаш чуэца дIаболалуш Микаилов ИбрахIима дукха хьажкIаш йоайора. Из гIулакх гучадаьлар коммуниста Кодзоев Бахьаудина. Из бахьан долаш чIоагIа бехк баьккхар ИбрахIимах сайрийна механизатораш гулбенача метте, цуна хетаяьраьлар пенгазета номер.

КомбайнаштатIачIоагIьаь яцар машинаш. Комбайнашкара доакъар дIаккухьаш болча шофераша болх шоашта хеттача тайпара лелабора. Дукха доьра доакъар. Коммуниста Евкуров Жабраьила предложени елар хIара комбайне машинаш тIачIоагIъе, аьнна. Иштта, ца доаш дисар дукха доакъар. хIаьта шоай болх овсаретIа бе баьлар водителаш а.

Иштта хаддаза кхай тIа ба коммунисташ совхоза керттера агроном Чумаков Мухьмад, парткома секретарь Арчаков Хасолта, отделене управляющи Гиреев Закре, паладчик - бригадир Арчаков Султангири. Уж хьож хьажкIаш сихен цIенен чуэцай.

А. САГОВ.

СУРТА ТIА: механизатор Кадзоев Бахьаудин; хьажкIаш чуэцаш латт.

С. ПУГОЕВА сурташ.

Сихъянь ялата хьажкIаш чуэцаш ба укх денощка Сунженски района «Путь к коммунизму» колхоза къахьегамхой. Еррига а 770 гектара тIа я на культура. Цунах хIанзале 580 гектара тIара яр чуерзаяь яьккхай.

Шоай декхарех дика лоархIабеш болх бу хьажкIаш чуэцаш боахкача механизатораша: Н. Монашенкос, Н. Швецова, П. Четвертова, И. Кузина, Ф. Новикова, Б. Ткачева, кхычар. Балха нормаш юкъера лаьрхIача 140—150 процент кхоачашъю царех хIаране.

Иштта овсаре къахьег кхай тIара гIадажаш дIахухьаш лелача шофераша Ганиев Мухтара, Назаров Ивана.

СУРТА ТIА: «Путь к коммунизму» колхоза хьажкIаш чуэцача къаьстта дика болх беш йола бригада (аьрдехьара аьттехьа): бригада агроном Х. Хамхоев, механизатораш П. Четвертов, Н. Монашенко, И. Кулин, Ф. Новиков, Б. Ткачев.

Н. ПЛИЕВА сурт.

ЦИФРАШИ ФАКТАШИ

КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) пленум тIеххьагIа лаьчча а Пленумий, парте XXV съезда решенеш кхочушъеш республика юрта боахача къахьегамхоший дикка доккхий толамаш баьхад [illegible] дегIайоалара дахье.

* * *

[illegible]

* * *

Юрта боахам масса [illegible] дегIаболлабара, [illegible] материальни - технически бала [illegible] хIара шера дикка [illegible]. Республика юрта боахам дегIаболлабарга иттагIча пятилетка 506,5 млн сом е [illegible] 22 процент дукхагIа [illegible] дIалахийтад. ХIанз из кхъа республике еррига дIайийхайтача капитальни вложеней 30 процент тайгта.

* * *

Юрта боахача продукце [illegible] КПСС XXV съезда [illegible] дукхагIа. [illegible] тIехь - тIехьагIа дукхагIа [illegible] техника, [illegible] тракторашi комбайнаши а. [illegible] культура [illegible].

ХIанз [illegible] болх беш 10 эзар гаргга трактораш, 1,5 эзар ялат чуэца комбайнаш, [illegible] автомашинаш а.

ХУРГБОЛЧА ХЬУВКЪАМА ЛАРД ЙОЛЛАШ

КПСС XXVI съезда дикача хьокхамашца накъабахар духьа шерра социалистически яхь йоаржаь къахьегаш ба укх денощка Урус-Мартановски района юрта боахама болхлой хьувкъам чубёрзабеш, тIадоагIача шера чуэцаргболча ма хулла тешаметIа лард йоллаш.

Из болх ала хIама доацаш дика вIаштIехьбаьккха дIахьо «Горец» яхача совхозе. ПланагIа укх шера цу боахаме дIае езаш я 2850 гектара тIа тайп-тайпара гурахьа юв культураш. ХIанзале цунах 2400 гектар аьха а даьккха юкъера лаьрхIача 1800 гектара тIа гурахьа юв культураш дIайийнай. Дикал лакха йолаш чакхдоах уж балхаш Гучигов Мохьмада кулгалдеча шоллагIчен Мусаев Абдурахмана кулгалдеча кхоалагIчея отделенешка. Ипатовски методагIа дерригa балхаш цхьан комплексе чакхдоах. Поакхо ю наьха балхацара материальни а моральни а безам совбаьккхара, къахьегама хьалаш вIаштIехьдахара.

Са тессача дезз боад къовлабаллалца къахьегача яха делкъайга бIайха кхача бахь. Кхай йисте латт моллагIча хана еха техника тоае кийча йолаш «техничка». Доагор кхоачаденнача трактора заправка кхай тIа ю.

Лоаццa аьлча, лаьтта оахаш, ялат дIадуш болх бе йиш йолаш деначa дийнахьа цхьа минут ха зехьа новргйоацача тайпара вIаштIехьбаьккхаб цу боахаме кхаш лeладерий къахьегам. Цу сIулакхага хьежна да хьокхамаш а. БархI агрегатаца дийнахьа юкъера лаьрхIача 160 гектара тIа гурахьа юв культураш дIаюш совхоза къахьегамхоша норма 120 йолаш. Геттара овсаре болх бу механизаторашa Камаев Шамсуддина, Джабраилов Джамалайлас, Гайрбеков Хьамзата, Белмурзаев Мохьмада, Тимаров Аднана. Царех кIаране дийнахьа юкъера лаьрхIача 20—23 гектара тIа дIадуж ялат, норма 15 йолаш.

Иштта дика дIахьу лаьтта ахара а гурахьа юв культураш дIаера а балхаш «Солнечный» совхозе а. ХIаьта, белгалдаккха доагIа, цхьан тракторацa оахар дIалаьрхIача, цу совхоза механизаторашa районе кхыча боахамашкара болчарел дукхагIа лаьтта оахилга дийнахьа. Балха нормаш 140—150 процент кхоачашъеш къахьег гурахьа юв культураш дIаюш цу совхозерча механизаторашa Заириев Хьасана а Эциев Джамлайлас а.

Дика дешаш ала доагIа «Красноармейский» совхоза кхаш леладерех а. Лаьтта нийсдеш йола техника, сеялкаш хьалхе а кийчъяро йиш хулийт цу боахама къахьегамхошка шийн ханнахьа лаьтта аха а гурахьа юв культураш сиха дIае а. ХIаьта хIанзалехьа совхоза механизаторашa 1400 гектар совгIа долча кхашка дIайийнай гурахьа юв культураш, план 1800 йолаш. Механизаторашта юкъе яржайа яхье хьалха ба Алихаджиев Мухьади, Дасиев Лема, нормагIа доагIачул шоаза дукхагIа ялат дIадуе царех хIаране дийнахьа. Иштта овсаре болх беш ба зяба лаьтта оахаш боахка трактористаш Бимурзаев Iали, Машзев Сулиман. Сийлахь - йоккхача Октябрьски революце 63 шу дузача дийнахьа деррига лаьтта зяба аьха даьккха доаш деннад цу боахама механизаторашa.

Цунца цхьана геттара во чакхдоах зяба лаьтта ахара балхаш «Гехинский», «Труд», Мичурина цIерагIча совхозашка. Масала, «Гехинский» — 1,6, Мичурина цIерагIча — 1,8, «Труд» совхозе — 2,5 гектар мара лаьтта ахац хIара тракторо дийнахьа, норма 6 йолаш. Кхоачамболлаш дика вIаштIехьдихалац цу боахамашка гурахьа юв культураш дIаера балхаш а.

ТIадоагIача шера чуэцаргболча хьувкъама лард тахан йоллилга кхета а деш ма хулла сихде деза района боахамашка гурахьа юв культураш дIаера а зяба лаьтта ахара а балхаш.

И. ВАГАПОВ,
Урус-Мартановски районa юрта боахама управлене керттера агроном.

ЦИФРАШИ ФАКТАШИ

ХIара шера [illegible] дукхагIа [illegible]. Шера [illegible] 100 эзар тонн минеральни удобренеш [illegible] органически удобренеш.

* * *

ХIара шера дукхагIа [illegible] продукташ дукхагIа боахаше. [illegible] пятилетка [illegible] 77 процент дукхагIа [illegible] — 14 процент, [illegible] — 1,7-за дукхагIа.

Республика юрта боахама [illegible].

* * *

ХIанз лаьтта [illegible].

[illegible]

Республике [illegible] 143 эзар гектарга [illegible], хIаьта пятилеткагIа 12 процент тIа а [illegible].

* * *

Республика юрта боахама [illegible].

Республике [illegible] 56 комплекс [illegible] совхозаш. [illegible] 20,1 эзар гектарага [illegible].

* * *

[illegible] 13,1 эзар гектар. ПятилеткагIа 33 процент дукхагIа [illegible].

* * *

ХIара шера дукхагIа [illegible]. ПятилеткагIа 19 процент [illegible], 19 процент [illegible] — 17 процент, [illegible] — 15 процент. [illegible].

* * *

[illegible]

ХIанз колхозий [illegible] председателаши совхозий директораши [illegible] специальни образовани [illegible]. Юрта боахаме [illegible] специалисташ 1300 гаргга [illegible] 2000 совгIа [illegible].

* * *

[illegible] КПСС XXVI съезда [illegible].

ПАРТИЙНИ ПАЧЧАХЬАЛКХЕНИ АППАРАТА ЛОАРХIАМЕ ДЕКХАРАШ

ХIара доагIача дено гаргакхувл вай КПСС XXVI съезда. Цунна еча кийчоно шийн белгало ю мехка дерригача общественно-политически вахара. Массе метте шерра льржай цу дезача дена баха ма боагIара накъабахар духьа лелаю социалистически яхь. Iоань опыт вIаштIтох, пайда эцанза йиса торонаш лех. Кхыча проблемашта юкъе боккхагIча лоархIаме да управлене система эргайоаккхаш тоаяр. Управленчески процессаш вIаштIехьъяхара боарамахи цун эффективностахи тийша я дуккхача хьале вай дIахьалхёшнахьа ахара темпаш, общественни прогрессах хьа мел хулар.

Ховш ма дарра, управлене система керттера дакъа да партийни паччахьалкхени органий аппарат. Цо Iалашду партийни паччахьалкхени органаша коммунисташца, берригача къахьегамхошца айхха бувзам лоаттабелга. Из я экономикен культурен дегIаккхувлара, общества дерригача гIулакхашта кулгалдара хилийта аргйоаца инструмент.

Аппарата гIулакхашца дувзадена доза дешаш шерра дийца а творчески дегIадоаладаь а да парте съездийи Пленумийи решенешка, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева, партеи правительстван кхыча кулгалхой балхашка. Цу проблема дукха аспекташ кIоаргга яьхкай КПСС ЦК Политбюро члена, парте ЦК секретара К. У. Черненко* кердача книжка тIа. Цу тIа боккъонца анализ ю Коммунистически партеи Советски паччахьалкхени Центральни а моттигерча а органий аппарата балха лоархIаме декхарий, принципий хьакъехьарча лоархIамегIарча положеней.

* * *

Дуне тIа эттара хьалхарча социалистически паччахьалкхен управлене аппарат хьахилар В. И. Ленинеи цун соратниккийи цIерaца дувзадена да, белгалдоаккх книжка тIа. Владимир Ильича ляхад, кердача социалистически строя управлене машино лертIа, хьаьда, сиха бе безa болх. Цун болх лертIабаккхайза хилар къаьст-къаьстача наьха хьашташта Iаттиваца Iеш, цо управлене дерригa гIулакх а деш доацача доаккх, даьсса дус из.

Обществапа доал дeча лоархIамегIара моттиг хьожаьй В. И. Ленина партийни аппарата. Цо хьада белгальвй цуи керттерча звеньяй положени, моттиг, лоархIам. Советски общества политически система дог йолча парте паччахьалкхен органашта хьалхара гIулакхаш леладац. Царна лоадам боаша доал дара духьала я из. Шийн решенеш, РКП(б) VIII съезда резолюце тIа из дIалздаьча тайпара, парте чакхъяха еза «советски органашка гIолла. Советски Конституце доазонех чухьа». Парте Советий гIулакхашта кулгалде гIерт, цар когаметта дIаотта а ца гIерташ». Из принципальни положени дIачIоагIъяьд кердача керттерча Закона тIа а.

Книжка тIа хьахьекхад партийни паччахьалкхени аппаратагара ленински дIадехараш. Эттара хьалха из да болхлой идейно дог тийшаш партийни принципальность йолаш хилар, парте политика лоархIа ца йоаккхаш чакхъяхар, нахацара бувзамаш хаддаза шерддара чIоагIдара, социализма хьашташ ма йогга хьалоаттадар. Цунца цхьана Ленина белгальльчай управлене кердача аппаратех йоахаш хила езаш йола укх тайпара лоархIаме оагIош а: кхоачамбоацарашца машар ца хилар, нарегIдьяннарий самокритично мах бар, балха тIа культура лакха хилар, из хьада, дика вIаштIехьбаьккха, тIах аьнна лелабар, тIадилла гIулакх кхоачашдеш хилар, дIадоладьар чакхдаккха хар.

Хьалхарча кхаь керта тIа дeррагIа дувц партийни паччахьалкхени аппарат хьалрах, дегIайоалаярах, чIоагIъярах. Хьахьекхад квалификаци, экономики, бюрократизмах мукъа йола управлене аппарат лоаш баьча наьхьа, тIагIертта лоаттабаьча къовсамa лостамаш. Иштта, белгалдоакх автора, центрен моттигашкеи хьальй кулгалдеча органий керда система. Из система хадо баьча тохкамах дика чакхььяннай хаддаза эргайоахаш тоаеш я. ХIара исторически этапе, партеи правительствеи кхоачашдеш дола декхараш чоалханегIа хиларга хьежжа, аппарата гIулакхий чулоацам кердо боал, кIоаргтIен тайп-тайпара оагIош йолаши хул уж. Общественни вахара бебеча сферашта, тIехь-тIехьа дукхагIа дикача оагIорахьара воздействи ю управленчески персоналю. Вай мехкийи меттел, социалистически содружества мехкаша а парегIатои кортачукъалени бахьан долаш лоаттабеча къовсама наькъегIа долхача халкъаша а шерра Iома а ю, практически гIулакхашта юкъе а кхухь управлене ленински идеяш.

* * *

Дукха да партийни паччахьалкхени аппарата кхоачаше дезаш хула декхараш. Ерригача органаша хьадда дика вIаштIехьбаьккха, эффективно болх бара цар структура белггалара кеп йолаш хилийта яргьиц. Овлаьхача проблемашца, цу еррига подразделенешка гIулакх вIаштIехьдаккхара хьадда цхьа никъ лелабе беза. Никъ цу тайпара цаI хиларо Iалашъю, йоах К. У. Черненко книжка тIа, партийни паччахьалкхени аппарата гIулакхий ленински организацен принципаш, балха тIа ленински стиль.

Балха тIа ленински стиль лелаелга къаьстта белгала долаш чакхдоал дерригача хьажжках. ХIаьта къаьстта кIоарга къоастам проблема боьлагIча керта тIа. Ленински стиль — советски обществана толаме кулгалде партега йиш хулийташ дола цун доккха беркат. Парте XXV-ча съезде белгал ма даьхара, из я Iилман, творчески, субъективизмаца хийра йола стиль. Цо лерхI шийгара а кхы кхергара а доагIар дийза хьадехилга, карагIдьиначох кхоачам ца белга, из духьала латт моллагIча тайпара яьнза а гучаявлача бюрократизмацеи формализмацеи. Цо къьытан йиззаш чулоац революционни эргалонаш еш дола марксизма-ленинизма дешал, КПСС-ен Советски паччахьалкхени политически организаторски гIулакхий йоккха опыт, къахьегача сага гIулакх дарах дезагIа лерхIаш цхьаккха хIама доацаш болча коммунистий гуманизм.

Ленински стиль — из я Iилман коммунизма теоре, партийни паччахьалкхени кулгалдара ленински принципий ларда тIа латтача партийни паччахьалкхени гIулакхий лоархIамегIарча, даим дегIаухача средствай, формай, методий комплекс. Цо шийна чулоац цхьана вIаштагIеха лоархIамегIара белгалонаш. Цудухьа из стиль Iомаяра комплексни никъ лелабе беза. Кхы кIеззигаIта лоархIаме йоацачох хилайза аргIоацаш нолчех кхыча оагIошта зе а деш, хьадагадоккхаргIа хержача цхьан оагIонна тIадерзаро практически балха тIа ца дича ца а воалаш дикка доккхий гIалаташ дарга кхоачаву, организаторски гIулакхий эффективность лохъю, — белгалдоаккх автора. Иштта, ленински стила вокх керттерча доакъоех къоастадаь хьайцача гIулакхах цхьаккха принцип йоаца оамал хила, коллегиальностах — даьсса дешаш кхувсилга хила тарлу; Iилман никъ бицбаро субъективизмага, хIаьта практически декхарех хадаро — пайдана йоапача уйлашка вуг.

К. У. Черненкос шоаш ма ярра хьахьокх балха ленински стила лоархIамегIара оагIош. Цун чулоацам белгалбоаккхаш йолча факторех цаI — Iилман никъ лелабар. Дешарий теркам тIаоз теоренеи практиканеи юкъе органически цхьоагIо хилар. Iоаьяьча опытах пайда эцар, общественно-экономически вахара объективни процессий боккъонца анализ яр, балха планированиe яр, гIулакхаца комплексни никъ лелабар, кулгалдара дика инструмент хиларех тарра информаце лоархIам лакхбар санна йолча ларденча Iилмин наькъа элементашта.

Шерача диапазоне хьахьовх тIайлеш йола решенеш партийни аппарата кийчъяра практика. Алхха нийса йола, Iилман ларда тIа, хIара деннарча вахаро, практико бакъъянь решени харжар белгала партийни балха стратегеи тактикан искусство я. Цудухьа парте кулгалдеча еррига звеньяшна чакхдоахача лоархIамеча практически гIулакхел хьалха фуннагIа даь а проблема массе оагIорахьара Iомаергйола, ялеоей кIоарга бахьанаш Iилман карагIдьяннача хIанзарча хIьмай ларда тIа тохкаргдола гIулакх де гIерт КПСС. Парте дIадех моллагIа решени боккъонца эзачул, уйла яьчул, баккъьчул тIехьагIа мара тIа ца эцилга.

Из указани кхоачаш а еш, укх тIеххьарча шерашка партийни комитеташа кIезига хIама дьадац тIанийеш болча решенеш дикал тоаяра. Цхьабакъда, опыт вIашагIтохарца цхьана автора дувц хIанз укх сахьате нига долаш дола цхьадола кхоачамбоацараш а. Белггала аьлча, тахан а тIехьа кIезига нийслац, йоах книжка тIа, сихбенна даь, юкъарча тIахьехамаш къоараздаь, чакхъяха оттаь мероприятеш йиза кхоачашъергйола ханаш уж кхоачашъяра хьалхара бехкe тоххаме бола нахи белгал ца беш дола соцамаш. ЦIенъянь дIаяьхаяд партийни комитеташа хьалхагIа тIанийца хиннараш теркал а ца деш, ма дарра аьлча, хьалхагIа хинна рекомедацеш керде йоалаш, цхьанкха керда хIама юкъе ца хьош соцамаш деш йола факташ.

Вай партеи паччахьалкхени дерригача гIулакхех доал шера, йоккхий, кIоарга эргалонаш еш дола революционни денал, дуккхача къахьегамхоша уж еча юкъе дакъа лоацилга. Из денали Iилман кхетами организованностацен корта болаш долча гIулакхащен чIоагIдергдола гIулакх де гIерт КПСС даим. Эттара нийсагIа йола решениш эттара динагIа уйла яьсттаь плани вахьата тIа дIаяхьаьча юсарг ма йий, нигахьа санна царна тIехьа хедда вIаштIехьбаьккха болх беш ца хуле. «Партийни хьаланe корта бола гIулакхаш леладе гIертар, белгалдоаккх книжка тIа, — из да дешаи гIулакхаш юкъе ехкаш йола юкъ, даьсса доккхалаш делга, заседанеш еш хьувзилгеи кхетадеш дола дешаш даим дувцилгеи мичча бесса даьха а дIадоахилга. кулгалдеча партийни органашна санна, иштта юкъхьанцарча партийни организацешка а гIулакх хьадда вIаштIехьдоаккхилга, вах гIоттабеи шоашта тIехьабахеи, лаьркIар кхоачашде ваз кхоачилга.

Корта болаш долча коммунистически гIулакхий юкъа цхьанкха хIама дац минутерча декхарел лакхагIа айвалара новкъарле еча готтача практицизмаца, ткъам боацаш лаьтта воссарца. Парте хам бу перспектива бIаргаго, керттерча лостамашкахьа низаш дерзаде, ха кхое — шоай а шоай новкъостий а, Ленина хьийххача тайпара «берригача балха сатийна уйла яра» торо шоашта Iалаш а еш текучка доала кIалдара бовле коммунисташта хера. «Уж хIамащ ца доахкаш хилча, вывод ю автора, — моллагIча лоархIамеча гIулакха толам бов тарлу».

Корта болаш долча коммунистически гIулакхий динагIа йола оагIош нiха Iомаяра къаьстта дакъа кхоачаду критиканеи самокритиканеи. Цар новкъостал ду гIалаташ шоай ханнахьа тоадара, теркал ца деш тувладалийтал цхьанкха хIама ца дитара, чIоагIбу нахацара кулгалдий бувзам, юкъарча гIулакхий духьа доагIар вIаши цIенхашта дIа-хьа дех. Принципальни критикеи самокритикеи шерра дегIайоалаяр партийни организаци политически унахцIена хилара, партеи халкъаи хьалхашкара шийн декхар цо нийса кхетадара белгало я. Критика пайдана я нийса, принципальни, боккъонца адрес долаш.

*К. У. Черненко. Партийни паччахьалкхени аппарата балха дешаш. М., Политиздат, 1980 ш.

ПАРТОРГАНИЗАЦЕШКА – ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

МА ДАРРА ДУВЦАШ, ДОАГIАР ХЬАДЕХАШ

«Терек» яхача Нохч-ГIалгIайн производствени мебельно - дахчах хIамаш еча объединене продукци чIоагIа хоатташ я эцархоша. Бакъда, укх тIеххьарча ханалца шийн производствени хьокхамех доккхал де йиш йолаш ца хилар цун коллектива. Цуя бахьан дар предприяте технологически оборудоване боарам лоха хилар, бийдал лоаттаелга чIоагIа во хилар, производство ледара вIаштIехьъаккхар. Цу дердигие а каст-каста дохадора производствени задани кхоачашъелга. Из белгалдаьккхар дукха ха йоаццаш хиннача объединене отчетно-хоржамий партийни собране.

Ше тIехьайисар дIадоаккхаш цу хилар объединене коллективана укх шерах. Предприяти технологически юхаIалашъеш хьадда организационно - техническн гIулакхаш дир, технологи эргаьккха тоаелга кулгалхоша массаза теркаме лоаттадир, специализаци тоайир, объединене ерригача службай организаторски боарам лакхбир. Цу дерригие а йиш хилийтар дикка толамаш даха. Республике эттача яхьа ах шерарча итогегIа цунна диплом делар, республикански сийлен Улга тIа лайир.

Ийс бетта план кхоачашъяьй массо а даькъе. Яхье хьалха латт фанеровально - кийчо яра цоха А. И. Хартюновас, Р. Н. Ковача, А. И. Головинова, А. П. Селикова кулгалдеш йола бригадаш. Цар болх бу 11 пятилетка чотагIа, Кхы а хьалхагIа пятилетка кхоачашъяьй коммунистически къахьегама ударникаша Д. И. Цечоевас, П. Х. Петросяна, Р. Н. Сальниковас, кхычар.

ХIаьта а белгалдаьккхар доклад яьча объединене партнома секретара А. М. Дейнекина, карагIдаьннар юкхьанца баькха гIа мара бац. БIарчча хьанийцача пятилетка контрольни цифраех дола дуккагIдола технико-экономически хьокхамаш кхоачашдац: яла езаш хиннача валовой продукцех 7,8 миллион сома маьха яр дIаеннанц, къахьегама овсарле лакхъяра задани 92,5 процент мара кхоачашъяьц. Коллектива хIанз а дукха болх бе беза дIанхача хаи ше тIехьаннса хиннилга дIадаккхара.

Иштта дола хьал оттара объективни бахьанаш кIезига дац. Онйдалц материалаши ца хилар бахьан долаш производство сеца латтар, энергетически кхоачамашца ю лащдеча уттта халонаш, автотранспорта кхоачам болаш болх ца бар...

— Ермоловски филиалон фанеровально - кийчо яра цехох оатхалаш шоай ханнахьа, комплектно, дика йолаш ца лоаттаярга даьннад вай, — аьлар столяра А. А. Алексеюка ше къамел деш. Из бахьан долаш хьаIайнай 1,5 эзар кубометр хула бран я дахчан-шолхий Iоакхъаш. ХIаьта бран еча маха деш хIама а дац, технически тIахьожама отдела болхлоша из хайра теркал а дац. Дукха йола оатхалаш брах еш йовю сахи тхоай мебельни цехашка. ТIаккха хIама дика хьае волал хьо къаьнача, дукха хIама эшача станокаш тIа!

Цехий кулгалхой а дукха бола болхлой а продукци дукхагIа хьаярга баьнаб, из дика 'е езаш хилара кIезига теркам тIа а бохийташ. из хIама хронически лалар а хинна дIаэттад.

Бакъдар аьлча, продукци дикагIа хьаяра хьакъехьа кIеанга болх бац объединене. Наборашха изделеш арахеца йоланьй, дукха вай ханара станокаш оттальй, 96 саг ва шоай клеймо а йолаш болх беш, керттерча оборудоване эффективноста 25 паспорт юкъедахийтад. Бакъда, из болх комплексно бац, дукха дола дика дIадоладаь гIулакхаш чакхдаллалца дIахьоц.

Масала, 1978 шера продукце дикалга хьажаря комплексни система оттаяреи юкъейоалареи болх баь баьннабар, хIаьта система хIанз а болх беш яц. Арахецаш йолча продукце дикала кIоарга йоацаш анализ йир, предприяте стандарташ уттаеча а юкъейоалаеча а система йоацаш гIулакхаш дир. Иштта да гIулакх. Из бахьан долаш система ше кaькаrа тIа изъяьча йисар, из оттаеш болхлоша хьийта къа дайра. Дикала Знак а йолаш продукци арахецара 1979 шерехье а план оттаяь йоллаш из хIанзалца вIаштIехьдаьккхадац.

Собране дакъа лоацаш хиннараша партномагара, администрацегара хьадийхар арахецаш йола продукци дикагIа хилийтара дола гIулакхаш делга.

Бакъда, цу хьакъехьа долла хIама объединенех тийша а дац. Доиладчико доагIаш аьлар мебель нахи эцара децага ледари хьож НГIАССР, торговле министерство. «Терек-1» яха наборагIа йола мебель наггахьа мара хилац городен республикан тикашка. 90 процентал дукхагIа йола шийн продукци республикал араяхьа, дукхача базашка гIоллала чакх а йоахаш дIанхьийта езача эттта я объединени. Мебель тIайотташи тIера Iойниккхаши деш дола балхаш дика вIаштIехьа ца дахар бахьан долаш цхьайола мебель йох.

Хьалха дIаякача отчетно-хоржамий партийни собране критика аьяр объединене кулгалхоштa. партийни профсоюзни организацешта болхлой къахьегамен бытен хьалаш тоадарa цар кIезига терко ю яхаш.

Ала доагIа шин шера гIулакх холуш тоаденнад. Ерригача цехашка да саIаIарен хIама даарен цIенош, бытовой помещенеш. Уйнаш тIарча рольгангаша дикка еттача баькхаб заготовкаш дIаахийтари болх. Тоаяй вентиляци. Из дерригa гу болхлошта, цун мах а бу.

Ше къамел деш столяра В. П. Аносова дег тIара бирal аьлар кулгалхошта цар маьха йоакхо еш хиларах.

Бакъда, карагIдаьннача дикадарашка гIолла дикагIа гу кхоачамбоацараш. Станочницас Г. Н. Сайкос белгалдаьккхар, цхьайолча участкашки дом дукха гIетташ, мух чухьуьзаш, ладар чуукаш моттигаш хилар. Iала во кийчо яро лазараш хьадерга яха, Iатиъаргда хьахьегаца овсарле баьхьара.

Ах шу хьалха фанеровально - кийчо яра цеха мебельщикаша дийхадар йолаш йолча расценкашка хьажа, аьнна. Бакъда, из доаш къоастадаьдац. Алапи кIезига доагIаш хилар бахьан долаш нах балха тIа совцац. Во латт болхлой чуIеча цIенош Iалашбара гIулакх а. Ледара кареорзаю социально - культурни гIишлош хьалъяра средстваш.

Керда хержача партномоший теркама керте лоаттаде деза вахьа йоакхо яра, цар хьашташ кхоачашдара, дешаш, лакхбе беза цу гIулакха хьакъехьара администрацен профсоюзни комитетен бехктокхам. Партийни организаце ледара моттиг я решенеш кхоачашъярга хьажарен тIахьожам лоаттабарен оагIонаш. Масала, партнома заседане лаьрхIа дийцадар «Югмебель» яхача объединене № 10 йолча гараже лерттIа болх ца беш хилара доц. Парткома коммуннсташта дувца магазар автотранспорта болх тоабара хьадда фу даьа. Кхы цхьаькха масал а да. Массехи бутт хьалха «Югмебель» яхача объединене бригадни хьисане кIахьегам вIаштIехьбаккхарах алаш даларен рекомендацеш яйтаяр. Бакъда, цу рекомендацешка хIанз а хьежабац. Отчетни хана партномо кулгалхоех цхьанна а сага балха ма барра мах беш хIама дьадац. ХIаьта из эпаш дар кулгалдара гIулакх тоадара. Управлене аппарата цхьацца болча болхлой меттел бIарччача отделий а хьадда йола балха инструкцеш яц. Цо цхьаболча болхлошка йиш хулийт шоай деккараш кхоачаш ца дара бахьанаш лаха.

Комплектаце отдела инженера И. В. Мешкинас белгалдаьккхар, хьалхьа тIахьожама керттерча а цеховой а группашен посташен шоаш тохкам беш гучадаьха кхоачамбоацараш дIадахара доагIар даь ца хилар. Объединене социалистически рузкъа лелхьадеш моттигаш хиннай: Укх шера милице органаша лаьмна общественни порядок толхьярах объединене 60 саг, 30 совгIа саг медвытрезвителе хиннав. Бакъда, уж хIамаш коллективе дувцаш а боагIача тайпара бехк беш а дац. Вокъалдар аьлча, хIама деш яц бокъонаш толхара профилактика совташи новкъостий судаши.

Отчетно - хоржамий партийни собране тIанийцача социалама керттерча пункттех цаI яр: объединене партнома, хIара коммуниста, профсоюзни комсомольски комитетий кулгалхой керттера деккар лоархIалда пятилетка тIеххьарча шера задани хьал хьалха кхоачашъяра. тIанийца социалистически деккараш толамца кхоачашдара, КПСС XXVI съезда лаха ма доагIара наггъадахара коллектив оарцагIйоакхилга, аьнна.

А. СКРИПЧЕНКО,
КПСС Грозненски горкома орготдела заведующе заместитель.

IИЛМАНЕИ ПРОИЗВОДСТВАНЕИ ИНТЕГРАЦИ ЯР

Козлова цIи долаш Минскера электротехнически завод безаш бола КПСС ЦК-ни СССР Министрий Советен сецаш кийчбеш планировани тоаярен производства эффективность а балха дикал а законьяра болхени механизма еш йола влияни чIоагIъярен хьакъехьарча опытах пайда эцарча предприятешта юкъе я. Заводе шерра чакхдоах Iилма - технически прогресс сихьяра тIадерзадаь гIулакхаш. Из бахьан долаш цхьан дуккха сихагIа лел предприяте Iилманех техникаех карагIдаьккхараш юкъекхухьилга, цо торо хилийтай производства эффективность дикка лакхъе. Из дерригa а шийга дувцанад дуьхьа АПН корреспондента Бибиков Владимира завода керттерча конструктора Кабаченко Юре.

— Тха заводо арахец 25-негара 630 киловатт-ампер низ бола трансформатораш, трансформаторни подстанцеш, люкa вольт йола электрощиташ, атомни яраш а йолаш йолча йоккхийча электростанцешта питанеэа йола распределительни устройстваш. Тха предприяте продукцена экспорт ю Англи, Франци, Югославе а юкъе йолаш йолча дунен тIарча кхт начахьалхене.

Тха вIаштIехьдаьннад Iилманеи производстванеи юкъера бувзамаш овлангара хийца кхыча бесса лаха, царна интеграци елта Iалашде. Заводе хьаьй шийн баланс а йолаш йола йоккха специализировани конструкторски бюро, цун алапен материальни поощренеи фондаш предприяте балхага хьежжа а йоацаш цун шийн балхага хьежжа хургья. Цо чIоагIагIа тIабахийтар балха проекташ уттаерий безам, цар инициатива шерийр.

Цхьабакъда, конструктораш хьалха а санна изготовителашца цхьа «дукъ» увзаш ба — СКБ начальник завода директор ва, хIаьта керттера инженер — керттера конструктор. Цул совгIа, централизовании я предприяте а, СКБ а дукха службаш. Цу тIа а штатий дукхалга диллача хьалха хиннарашта тIакхийта хIама дац цу службай. хIаьта СКБ кхоачашбеча балха боарам кхоза-дизза лакхбеннаб.

Интеграце новкъа баьккха шоллагIа бола гIа хиннаб керда техника кийчъяран кераерзаиран чаккйоалаш планировани финансировани яра система юкъейоаларах. Бе безача балхах гетара кIеанга кхетавеш хинначе хьалха уттадаьча боарама договорий метта, хIанз керда техника кийчъеращца уттаеча заказех нарядех разработчикашта бокъонцех шоай мича, маца, фу де деза. Бокъонца кхета а веш дIаязъяьй темах болча балха еррига стадеш, гIулакх чакхдала деза хьадда йола хараш, финансировании экономически стимулировании шира ю, хила езаш йола эффект малагIа я.

Творчества процесс дикагIа доал дулургдолаш хиннай, хIаьта йовш йола хе чIоагIагIа холу. Из цу сакьате гуш хилар керда продукци кийчъяра ханех. Масала, пространствени магнитопроводий лерда тIарча силовой трансформатораша конструкторни кульманашкара серийни производствага кхаччалца фу ниъ шин шу лоацбеннаб. ХIаьта цу тайпарчи хIара эзар трансформаторо кхо ма йоIшер-шера 10 эзар тони кIоро е 5 эзар тони мазуто лургья миссел йола энерги, юхедут 40 тонн совгIа дола безача маьха электротехнически болат.

Керда техника хьаяра еш йола расходаш бела мухь а хиле продукцега дIабодача маьха тIаюшцар, предприяти новаторски гIулакхашта юха а увзаш. ХIонд тха бокъо я предприятей планови пайдаш тIара отчисленеш яра наькъаца Министерстве хьаьнча Iилма а техника а дегIадоаладара йолча фондера аванса хьисапе дикка средстваш цIе а продукци арахецарга дIадодачоа тIадетталураш серийни производство йолаеннача хьалхарча шин шера цу фонда чота тIа дIатIакхахьа я.

ХIаьта, нагахьа санна керда изделии кийчъеча хана лаьца ниъ ниъса ца хилар цкъьалнахьа гучадаьлча а, яь расходаш цу фонда чота тIа яхьа йиш я. Иштта хIама нийсделар, масала, обмотка яра алюминиеви лентах пайда а ийбеш кийчъяь хиннача трансформаторашца. Из продукци юкъейоалаярах хулаш хиннача пайдо, детаденнача тайпара, производство цу гIулакха кийчъярга дIадодар юхаметтаоттадацар. Цулухьа уж серийни производстве дIачу а яхазар.

Керда техника юкъейоалаяра стимулировани яра деча гIулакхашта юкъе боккха лоархIам болаш я оптови маьхаш уттадара система а. Дикал тIех лакха йолча изделей даькъе ва лакхъе йиш я норматнвни рентабельноста 125 процента боарамга кхоачаеш. Продукцена реализаци яра планаш уттаю уж тIедетталу сондараш лархIа а ца лоархIаш. Цхьабакъда, итогаш еча хана уж теркал а деш. Цу тайпара новаторства плая кхоачашъяра хьалхане еш хиннача бесси, нокъарло ца ярал совгIа, предприятена дикка совленаш а лу. 1978 шера, масала, 300 эзар сома боараме хинна керда техника юкъейоалаяр бахьан долаш тIадеттаденнараш планагIа лаьрхIа хиннарел совгIа а долаш завода отчета юкъедахар, хIаьта 1979 шера иштта юкъедахар миллион сом гаргга.

Технически прогресс сихъеш йола экономически рычагеш кхы а я. Оаха лаьрхIад дикала диллача эттара лакхерча категорех йолча изделешта мара конструировани ца е. Нагахьа санна шоллагIча категорех йола продукци дIахо а арахецаш хуле, из йохнарах баьннача пайдах нийсса их тIерабоаккх. Из бахьан долаш пачхьалкхей дикала Знак тIалатта продукци тIеххьарча пхе шера 20 процент совгIа тIакхийттай, хIаьта хIанз 57 процент а я.

Iоаьнча опыто тешалдаь тхо, предприяти — новатор хилар ший долаш гIулакх хиина ца Iеш, экономически пайдала а хиларах.

(АПН).

Ойзол дехьара

Социалистически мехкашкара хоамаш

ФОРДА ТIА ГIОЛЛА ДIАКХУХЬАЧА МОВХЬИН БОАГАН ЛАКХЛУШ БОАГIА

Бургасерча кемаш деча верфе дукха ха йоаццаш ки чу Iочухийцад легковой автомобилаш дIа-юха кхахьара лаьрхIа, дола Болгаре эттара хьалхара кема. Цкъара цун борта тIа оттае йиш я 350 автомашин, цо дIакхухьаргья Советски Союзера автомашинаш Дунай тIарча болгарски порташка.

НРБ форда флот хIанз бIаь совгIа кема чудоагIаш да, хIаьта цар дукхал тIехьтIехьагIа лакхлу. Иштта лакхлу форда тIа гIолла дIа-юха кхухьача моаьхий боарам. ДIадахача шера, масала, дIа-юха дихьад 26 миллион тони халнъа боахама мовхьаши 700 эзар пассажири.

(АПН).

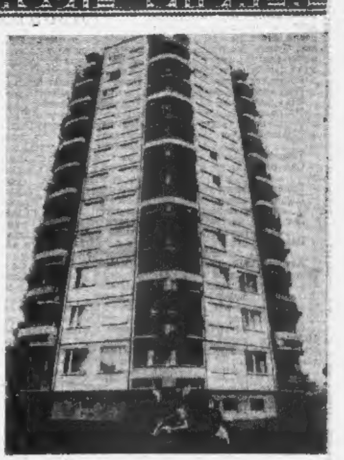

Варшавера польско - советски доттагIален цIи тилла йола керда нах бага комплекс — польски столица эггара хозагIен дикагIен тоаьча районех цаI я.

СУРТА ТIА: укх цIагIа дукха ха йоаццаш нах баха хайшаб.

ЦАФ — ТАСС сурт.

ЕВРОПАНА — «ЕВРОРАКЕТАШ» ЙОАЦА ЦIЕНА СИГАЛЕ

Иштта бар. массехи дешаше аьлча, машара тIехьарча халкъий Дерригдунен парламента европейски кхерамзлени цхьана гIулакхаш леладарен дешашке хьежара йолча балха комиссе дийцарий чулоацам.

Машара тIехьарча общественноста викалашта — софийски вIашагIкхетарий доакъошхошта къаьстта хоалуш дукха эттар тахан Европера гера совдаккхарах йолча НАТО брюссельски решенеех доалa докхха дулам. уж решенеш царна кхачйохнара малхбоалехьара европейцаш Iалаьмате кийрчача оагIорахьа Iехабар. ХIаьта бахьан долаш дацар. европейски ситуацех дувцаш, делегаташа президента «№ 59 йолча директивах» ялло американски планаш хьехаяр. КIайча цIенна хилийта нагаргба аьнна хеташ бола «доазув дола ядерий тIом-м» НАТО чубоагIача массехи мехка территоре тIа гаьна яхара низ юкъера бола американски керда ракеташ дIанийсйича ба а бена европейски маIара спнагIана дIатIаоттаре ма ваи.

— ТIема эксперт хила а везац. Малхбузен Европах Советски Союза, европейски социалистически мехкашта тIахьожаяьча американски ракеташта йола стартови площадка яра хьакъехьара ялнаш кхераме хилар кхетадера-м, — иштта аьлар тхога перерыв хиннача хана къамел деш Нино Пасте. «Евроракеташи НАТО а Варшавски Договоре а юкъара баланси» яхача Дерригдунен Машара Совето ара а хийца парламента делегаташта дIадийкъача шийн брошюра бетта гарга тIарча сурта тIа натовски инарала форма тIа а юнхаш ва из. Цу вовлаш волча итальянски сенаторга цхьан хана Европерча НАТО вIашагIтехача тIема низий лахехьарча главнокомандующе заместителa пост хиннай, хIаьта массехк шу хьалха отставке вахав.

Тхоца къамел деш хиина чуина кетачох, Малхбузен Европа кхерамзлена хIамма а гIойле хургьяц хIанз цун территоре тIа болаш болча бархI эзар американски ядерни боеголовкана шоай боеголовкаш а йолаш йола кхы а дукха хIама ца эшшаш 600 ракета тIакхийттай аьнна. ГIулакх дукхьал геттара дукха нах бахача континента тIа керда ядерни запасаш Iоаяр ше кхераме хIама хилярах латтa Iац. Малхбузехьарча Европа территоре тIарча хIара кердача ракетни площадках — из агрессивни нападени тIаеттaраша дувцилга а йоацаш юхеттаргйолча хIамашта дола хьежорг хургда.

Къаьнача дунен бахаргой унзара боах оканал дехьарабараша Варшавски Договора оагIорахьара царна кхерам тIалаттача хьисапе хабараш а дувцаш. ТIема истере кхокхамах боагIа мах. шеко яц. ЦРУ службаша тел. Амма нагахьа санна латташ дола гIулакх бокъонца кхетадича, лерхI Нино Пасте, а СССР а а Варшавски Договоро а леладу гIулакхаш дац Малхбузенна кхераме дераш. США-ех НАТО тIема машинех леладераш да. Чужийна гера Iалашдеш йоалла Китай а я машара гIулакха болча кхерама фактор. Вашингтон Малхбузен Европана «евроракеташ» а еина «совгIат» де безам болаш хиларо хьагойт из тIема ета кийчоика тIехъала гIерташ хилар.

Де дезар цаI да — Москвас яххача тайпара переговораш яр. Разрядка — политически яр. хIаьта эггара хьалха тIема яр — хилийза яргйоацаш я адамлекна. Цудухьа да машара тIехьарча халкъий Дерригача дунен парламенто Софие баьча балхах хьахиннараш сел лоархIаме.

— КъайлагIа дац «першингий» доккхагIа дола даьхьа ФРГ территоре тIа дIанийсде лерхIаш хилар, — йоахар яз чIоагIа новкъа а долаш цу мехкара енача делегата Бушман Мартас. — Уж дуламе планаш йохаяр — берригача машара гIулакх лелададий деккар.

Бушман Мартас, дийцар, дукха ха йоаццаш «Машара кIира» чакхдаьлар ФРГ, шерлуш йоагIа ядерни кхерама дукъалара манифестацеши митингаши, яхаш.

— Вай деношца цхьаькха а вац машар чIоагIбара гIулакха юкъе хьинара дакъа цо лоацаш Iе бокъо йолаш, — кертагIдаьккхар США делегата Ирвинг Столберга, Коннектикут яхача штата законодательни ассамблея члена, Кердача демократически коалице исполкома члена.— Политикан сфере хьанийцача, кхоаке авантюризма а йоацаш вIашш сабар хиларга, конструктивни диалога кийча хиларга я.

Ядерни тIема кхерам юлатохара лоаттабеча хьовсама вIашагIкхетар — из да машара тIехьарча халкъий Дерригача дунен парламента Кхайкарал тIа дIаяадаь дунен халкъашта юкъерча общественносто цхьа барт а болаш дIадехар. Парламенто тIанийцача цун балха документаш тIа белгалдаьхад ерригача континенташ тIарча машара тIехьабараштa хьалхашка латтта хьадда дола деккараш.

Софийски вIашагIкхетара доакъошхоша кхайкарал дац Хельсинке хиннача юкъарча европейски совещане ТIеххьарча акта кулгаш яздаьча а шоай викалаш цIаьнха а Мадриде бохийтаргболча а пачхьалкхенашка разрядка лорабечи чIоагIъечех конструктивни дакъа лацара уж тIахьехаш. Цу даьнъе лоархIаме хургьяр тIема разрядкаен гера дIадаккхаран хетаяь конференци гулъярах йола решени.

Хила дезаш долча мадридски вIашагIкхетара хетадьча документа тIа белгалдоах. из форум рутжини хьисап долаш а цул совгIа вIашш бохкаш дара дола бахьан хила йиш йоацаш а хилар. Корта бовца дешаш къувсарах машарга дог доахаш дола халкъаш Iехадар куртдар. Европера политически тIемех разрядка чIоагIъярга бодача наькъа тIа дIайоахалургIоаца духьаленаш хила йиш яц. Вухсоццача кхаьчача дувцараш лаьттан тIарча машарахи кхерамзленахи да.

Ольга ТРОФИМОВА,
Павел ШИНКАРЕНКО.
София.

АПН спец корр.

ШВЕЙЦАРИ. Цюрихе хиннача демонстраценна юкъе дакъа лоацаш хиннараша хьадийхад домовладельций Iазапа духьала дувкхача наха манифестаци яьча хана лийца 130 саг хьахецилга.

Цу гIулакха моп душ волаце къа ца хеташ етташ лелхабаьб демонстранташ. кхы тIа нах лийца чубехкаб.

СУРТА ТIА: демонстрацена юкъе дакъа лоацаш хиннарех цаI лоацача хана.

ЮПИ — ТАСС телесурт.

корта болаш, конструктивни, хьинад толамца эшае, кхоачамбоацараш сихха дIадаха лоаш яле. ДикагIа дегIаоегIа на, йоах Н. У. Черненкос бухсоццаш, хIаравар чIоагIагIа дисциплина йолаш вIашш дага а баьнна цхьана тIанийца решенеш кхоачашъяра хьалхара чIоагIагIа бехктокхам хеташи ца хилча бокъонца йола демократи хила йиш йоацилга коммунисташа кхийадеча моттиге.

Ма дарра дувц книжка тIа дегIаенача социалистически общества еррига политически система вIашагIйоллача, болх беча, дегIайоагIача ларде юкъаш йолча демократически централизма принципагара хьайоагIача партийни пачхьалкхени кулгалдара коллективноста маIанахи чулоацамахи. Болхлой класса партешта чиъе КПСС-о эггара хьалха яьй цу принципах кулгалдара эггара лакхагIа йола принцип — партийни советски органаша лерттIа болх бара хилаьза даргдоаца хьал. Чакхдоахача гIулакхий тайп-тайпарча этапашка, тайп-тайпарча исторически хьалашка техкад цун мегаш хилар, ниэ. лоархIам. Партийнин пачхалкхени кулгалдара бокъонца йола коллективность Iалашъеш йола лоархIамегIара хьал да социалистически демократи лоярзагIа ца йоаккхаш дегIакхуьлар. Цунца цхьана массанена а йовзаш я эггара нийсагIча тайпара оттабанза баргбац белгаларча, шиш болаши нийсен къоастабаьча балха е цун цхьан дакъа хьалхара хIарахе бехктокхам.

Теркам тIаоаш я тIанийца решенеш кхоачашъяра тIа хьожам лоаттабарех тохкам барен хьакъехьа дувцаш йола книжка оагIонаш. ТIахьожам дукхача наьха революционни творчество хьадда хьахьокхар санна, социалистически пачхьалкхенна доал деча уж юкъеоаза лоархIамегIара форма санна. общества кхела хьалхара бехктокхам хетаргболча уйла дег чу воссаяра эффективни средство санна лоархIаш ба белгалдаьккхад. ТIахьожам гучахьа а, сихха а, низ болаш а хила безилга. Цу хана керттера маIан, В. И. Ленина хьийхача тайпара, тIанийна решенеши директиваши тешаме кхоачашъелга Iалашдарах, гIелатаци кхоачамбоацараши ца хилийтара шийн ханнахье де деза дарах. гIулакх тоадара практически новкъостал дарах миссел, бехке барии хьагучабахарах латтац.

Автора белгалдоаккх, дукхача партийни комитетий практико гIулакхага диллача бокъонца хьахулаш долчун беш бола тохкам кIоаргга, творчески эргабоахаш тоабеш хилара чIоагIагIа тешал деш хилар. ТIехь-тIехьа хоазембoлашагIа дIайоахаш латт формальни тохкам барца, болхлошта совгIа Iоттараш ярна, харцахьарен вогIа йолен оагIош мара ца лехарца тIахьожам чакхболийташ йола факташ. ТIахьожам лоаттабеча аппарата болхлошта хьалхашка тахан деккар оттаду эггара хьалха маIана тIанхачча доц «такха», дика мел доа хIама хьурмат деш гулде, кхоачамбоацарий овлаши бахьанаши лаха, уж дIадахара новкъостал де. «ТIеххьарча шерий белгалагIа йола башхало я, — белгалдоаккх К. У. Черненкос,— кулгалду партийни органаш партийни решенеш кхоачашъелга малагIча хьал тIа да каст-каста комплексно хьожаш хилар. Парте дIадех, цхьайолча организацешна, калахете а, хIанз а дIаяккхан за йола дукха тIаьIоллара формальни тохкамаш деш йола айнера стиль хоадамболаш дIайоаккхилга».

Цу гIулакха тIа хIанз а долаш долча кхыча кхоачамбоацараша а уйла тIаерзаю книжко. Цкъаза дукха мероприятеш, масс тайпара справкаш, отчеташ кийчъяра тIаерзаю аппарата уйла, партен правительствай директиваш, шоаш тIанийнь решенеш кхоачашъелга вIаштIехьдаккхара а ца ерзаеш. Цхьацца йолча моттигашка дувцараш иштта кхоачаиду хьажа дезача соцамех дола дешаш а доацаш, кхоачашде деза ханача соцамех дола дешаш да. укхазара хьал вIаштIехьа долаш нийслуш шехьа а. Решенеш кхоачашъяра хьакъехьа, телача информацешка дукхагIча ха хилаш гIулакхий хьала еш йола кIоарга анализ. мероприятеш хул Iодатара еш, цхьабакъда, хьадда хьахьокхац бокъонца дар фуд бух соццаш хьахиенар мишт ад.

«Вайна эшар, — проблема тахкара бухсоццаш йола итог ю автора. — кхетам луш, творчески уйла сомайоахаш, хадданла дIахьалхашнахьа ахара паькъаш лехийташ, Iилмана, техникана, производствана эггара чIоагIагIа карагIдаьннарий боарамга кхоачабеш болх айбеш, кхоламаш деш долча вей гIулакхий перспектива дикагIа бIаргагора новкъостал деш бола тIахьожам би».

Книжка тIа ма барра хьехкхаб кадраш хьахаркара, хьалххеяре балхаш тIа дIанийсьяра, партийнин пачхалкхени аппарат чIоагIъяра парте беш бола масс тайпара болх. Тахан, белгалдоаккх автора, ма дарра аьлча, партайни органий еррига кулгалду состав — лакхера образовани йолаш бола нах. Б шу хьадолуш 99,5 процент бола компартей ЦК-ай, парте крайкомий, обкомий секретараш лакхера образовани йолаш бар, царна юкъе 71 процент совгIа — инженерно-технически юргбоахамен. Горкомий райкомий секретарех лакхера образовани йолаш 99,3 процент ба, цу даьнъе 60 процент совгIа — халкъа боахама специалисташ. Дикка лакхбеннаб советски боахама аппарата болхлой кийчбара боарам.

Парте практике лерргIа чаккйоах «дукха галанташ— административни а организаторски а — юкъе йолаш болча мутIаерча болхлоехи ахерзоехи бола» болхлой управлене аппарате хьалчукхуаларах йола ленински указани.

Партийнии пачхалкхени аппарата гIулакхаш толаме леларгхиларах бола тешам— дукхача кахацара цун бувзамаш ма могга чIоагIдир. Цу бувзамий формаех цаI — къахьегамхой письмошца беш бола болх. Парте, белгалдоаккх книжка тIа, лела а ю, еба а ю заявленешцен предложенешцен, дехарашца а жалобашца а терко еш, хьурмат деш, дикадар лоаш гIулакх леладара ленински традицеш.

Книжка тIа а письмоша беш бола болх — из дац цхьа уж Iоденнега е доагIдоагIача адресагIа уж дIаухийтилга, цо лерхI цу документаш тIа къахьегамхоша уттадеча дешай кIоаргга анализ ела, уж вIашагIтохилга яхаш йола новкъоста Л. И. Брежнева, партийни болхлой Еррига союзни совещане хьахайкаь указани.

Письмошца беш бола болх партийни гIулакхий лоархIамегIарча участкай боарамга кхоачабеш айбаьб. Къахьегамхой предложенешкара хьехамашкара хьадоагIаш дола дукха дешаш практически чулаьцад партен правительстваи, моттигерча, партийнии пачхалкхени органаша тIанийнача решенеша.

Письмошца беза балха эффективность кхы а лакхагIа хила йиш йолаши хила езаши я, белгалдоаккх К. У. Черненкос. Из тоабара эша кхоачам болаш ба, хIана аьлча цу гIулакха тIа хIанз а кIезига дац кхоачамбоацараш, формализмаи бюрократизмаи белгалонаш. Цхьацца йолча моттигашка хIанз а гIехьа къахьегамхой письмошка цаьалха аьай гIулакха уж из дели санна хеташ хьеж. Заявленеш аьлаш бараш цкъа сатта дукхаьь а моттигерча инстанцешка ухаш, цхьабакъда, цIаькха а доц къоаста ца деш йола моттигаш нийслу. Из болх ма могга тоабе беза.

Книжка тIа бокъонца анализ ю партийнии советски органашка граждан тIанийбара документашцара болх вIаштIехьбаккхара дешай. Хьахьекхаб экономикен культурен дегIакхувлара кулгалдоу партийни органаша бу дукхача тайпара болх.

Книжка кIоаргача чулоацамо, дIаьхийча фактически материало, цу даьнъе хьалхагIа кепатеха арадахаиза долча документаша а, торо лу социалистически общества вахарера партийнии пачхалкхени аппарата боккха лоархIам кхетабе, хIаьта цар, шеко йоацаш, гIо дергда коммунистий, еррига вай кадрай творчески уйла дегIайоаладара, КПСС XXVI съезда кийчо еча юкъагIен цхьайттталагIча пятилетке вайна хьалхашка оттаргдола деккараш толаме кхоачашдеча ханен балха дикал лакхьяра наькъаши средстваши лахара.

(1980 шера 4 октябре праьвдина «Правда» тIера).

ХАЛКЪАЛЕИ ГОВЗАЛЕИ НОВКЪА

(Яздархочун М. Сулаева 60 шу дизарга)

Шин Даьхе чlоагlа езаш волча поэта кер чу бlарча дуне а чухошаргдола дог доалл. Из хlама да, хетаргахьа, Сулаев Мохьмада поэтически таланта керттера бахьхало лархlа езаш дар:

Безам сов баларагlа
Доаттlадергда аз дог
Бlаь дакъа деш!
Иразо лаьрхlа царех
Кхокхарчий lулаш дергда!
Тlаккха кlайча дунен
тlа дlахецаргда,
Топа цхол сихагlа а лелаш,
Сай бlаргаго ца кхийна
планета
Еррига а царна гойта!
Цар, массанахьа наха
дикадар мера а деш,
Дог нахa массанена а
денъаргдолаш,
Везаш са из де ца
кхийнадаь.

Автора шин царех къаста йиш йоацаш дола шин халкъа, Даьхен дакъа лерхlар, шин деррига вахар цар гlулакха дlедала кийча хилар да цу мугlараша хьагойтар.

Сулаев Мохьмад ваьв 1920 шера город Грознена гаьна йоацаш уллача Гlойтlа.

1926 шера № 16 йолча грозненски школе дlадоладу цо дешар, дlахохьу из lаьлаха-Юрта берий городоке, цул тlехьагlа — Асланбековски оалаш хиннача юртарча (хlанз станица Серноводская) опорни школе. 1933 шера из йисте а яьккхе. Баку деш цо, цига 1937 шера йистейоаккх С. М. Кирова цlи лелаяь педагогически рабфак, хlаьта 1941 шера — Азербайджански медицински институт. Цу хана денз лорен литературни балхаш цхьано тарду цо даим.

1935 шера, Баку дешаш волча хана язъю цо «Нохчий кlили» яха стихотворени. Цу хана дена цlаккха а дlабаргбоацаш безам латт цун поэзех. Цо цахаддаш лаьъо стихаш, лаихъю говзал. Из хьахьокх цхьа шу тlехьагlа — 1936 шера цо язъячa, язде волалуча хана шийна хьекараш дайча нохчий советски литературана лард еллар волча Бадуев Саlида хетаьча, «Аргун» яхача стихотворене. Кхьмиттел Аргун цlаккха а бlарга ца лайнача сага а цу стихотворене ритмах юстадергда поэтага мел ийса, мел дезаш лоацаденнад цу вайнаха дукха дезача лоаман хин низ бола тата.

Кхы дуняха лирически а тlема - патриотически а темах йола стихаш язъячул а Пушкинен Лермонтовен цхьайола произведенеш нохчий меттала яьхачул а тlехьагlа 1943 шера цо хьаю шин Даьхен адамлена хьалхашкера лоархlам, цун идейн хозала сурт хьалхашка оттадеш йолча, советски халкъо моастагlа эшавергхилара социально - политически морально-нравственни кlийле, советски наха шоаш каралаьца гlулакх нийсе а шоай низ чlоагlа а хиларах тешаш хилар хьагойташ а йола «Малх котбаргба» яха поэма.

Эттара дикагlа волча нохчий поэта Мамакаев Мохьмада, «Даьхен лир» яхача М. Сулаева сборниках дувцаш, белгалдоахар, поэт шин стихаш тlа дувца гlерта хlамаш шин дог хьал а диза арагlертараш долга, из шеваь лаьтта кlоаргга хьагойта гlерташ хилар». Дlахо, сборник эlамига хилар теркал а деш, М. Мамакаева яздора: «Поэта баь болх кицкка боврамца нийсбе йиш яц. Лоархlаме да цо мел кlоарга кхетабаьб вай вахара чулоацам, цун шин гlулакхий лоархlами маlани. Тlаккха эlамига кинижка доккхатуина нийсса а хиина дlаотталургда» (М. Мамакаев «Поэташ вай хан», 1964 шера 20 декабре арадаьнна «Грозненский рабочий» яха газет).

Уж дешаш цул тlехьагlа арадаьннача цу поэта книжкашта а доагlаш да.

Дика ка йовлаш, чуйнна болх а беш шин поэтически книжкашта юкъе М. Сулаева арахец дувцарийн очеркийн сборникаш: «Веннар дийнаар» (1959 шера); «Доттагlий юхавlашагlхкет» (1962 шера). Цар турпалеш ба вай заманхой шоаш наралаьца гlулакх дукха дезаш бола, наха накъабоалаш а эшаш а хилар шоай ираз хеташ бола къахьегама нах, дlаяхача замах юхедисача воча хlамашта хьинаре духьала латта, нердадар котдаккха гlерта къовсамхой. Цу идейно-эстетически наькъа тешаме волаш вус М. Сулаев шин «Товсолта лоамашкара дlавода» яхача романа тlа а (1966 шу).

Яздархочун вlашитlехьдаьннад романа тlа советски наьха бокъонца йола интернационализм, вай заманхой образаш хьахьокха.

Бlарг хlанзарча ханарча тематикана, вердача сага образа, нохч - гlалгlай яздархой произведенешка из хьахьокхара тlехьалатташ поэт хилар гу вайна «Октябро хьадаьр» яхача 1967 шера арадаьннача цун критически статьяй сборниках. Хьалхе а дlаареда вай, уж шин вежарий лоархlача наьха творчества хьакъехьара яздархочун заметкаш хилар. Амма сборника лоархlам латт хьалхера нохчий меттала критически сборник хиларахи цо нохчий литература социалистически реализма новкъа дегlаахара обзор нийса еш а нохчий къаьст - къаьстача яздархой творчества мах боагlача тайпара беш а хиларахи.

* * *

«Дега чура уха сийгаш» (1968), «Йовргйоаца цlи» (1970), «Малх бахьанцера тlом» яхача сборникаш тlара вахара маlанах йолча уйлаех йизза йолча стихаш тlа поэта чlоагlду сага чурра хозала кlийле из дог цlена долаш хилар йолга, нравственни дакъе маьке лерхl цо из обществана хьалхашкара шин декхар кхетадеш. Даьхенна оша гlулакх деш хилар.

Ше ваьча моттигера вахар хьахьокх поэта советски наьха хувцамаш деш болча къахьегамга гlолла. Цо чlоагlа лоархl деррига къамний ираза кlийле йола хlама кхоллача къахьегама, интернациональни гlулакхий, вай Даьхен барта низ («Урагlа уха мих», «Хlирашкахьарча тьехархочунга», «Гlалгlаех вежарех»). Сулаева деррига а книжкай лейтмотив йолаш чакхйоала из тема кlоарглу «Бекъдар» (1973, Грозный), къаьстта а «Берда тlара поп» (1972, Грозный) яхача Ир. Озеровас lалаьмаге дика перевод а яь эрсий меттала араьннача сборникаш тlа. «Берда тlара поп», яха сборник кхы а шер а яь 1975 шера Москве шоэлагlа араьккхар.

«Берда тlара поп» — из я къонахчален тешаме хиларен сурт-сибат, ше ваьча лаьттаца чlоагlа бувзам болча а цудухьа социальни микага каг ца вувеннача а сага сурт-сибат.

Цу сборника стихаш тlа цlаьнха а духьала уьтт наь напа санна хьамсарча лоамаша хьалхадаьха адамий сибаташ. Цхьабакъда, хьамсарча лоамаша къайладаккхац поэта вож дуне, цар бовхьаш тlара цунна дикагlа гу сийлахь-боккхача советски Даьхен доазув доаца аренаш, хlаьта цар сурт оттаду цо моллагlча трафаретни фразашца а доацаш, вахарера хьайицача хаьддача поэтически фактаца. Даьхен, цун вахара сурт фотографи дац М. Сулаева стихаш тlа, поэта ларде лувца этически пормаш хьахьокхаш дола автора лирически уйлаех хьахиннар да.

Цун поэтически уйла цlаккха а южаш яц, даим сатем боацаш я, хlаьта хаьдда я цун политически кредо: саг цlаккха а лергвац, воча хlамана духьала отталуш из вале, шин деша цlенал йоаеш веце, эгоизм тlа ца оцаш вале, духхьал шийна яхий а ца нахаш, наьха духьа вахаш ваде («Хьареlа», «Ираз», «Бунашка», «Форда йисте велхар», «Йоаюлургйоаца цlи», «Саг чlоагlа хьакъаз долаш хиннавер»).

М. Сулаева стихаш цар философичность кхокхаеш йола контрастни уйлаш йоахнеш я. Амма цар философичность (критикаша белгалдоаххача тайпара) абстрактни яц, из дика йоаллаш я бокъонца йола гражданственность.

* * *

«Лаьттан бос» яхача поэма тlа, эттара хьалха вай планета бокъонца бола бос бовзийтар «из сов хоза, эlамига, сийна хилар» гучадаьннар советски космонавт ва. Кlоарга патриотически, философски символика я цу поэма мугlарех йоаллар. Из ба цаl мара йоацача, екъа йиш йоацача вах бахача моттигах — лаьттах йолча поэта уйлай гув.

«Нохчо Волга йистошка» («Наьна лаьттан чlетилг») яхача вокх поэма юкъегlадуг вай «Малх котбаргба» (1943) яха М. Сулаева поэма хетаьь хиннача Сийлахь - боккхача Даймехка тlема темана. Советски тlемахочо Волга йистошка хиннача сийлахь-боккхача тlем тlа гайтача денал дувцаш, поэмо хьахьокх деррига советски къамаш бутув болата хьисапе цlаккха а деналах вохаргвоацача эрсий салтечунна говзахьа кхотаденва хиина хилар.

Патриот - интернационалист хиле дlаотт М. Сулаева книжкай оагlонаш тlа хlанзарча ханара лоаман саг. М. Сулаева шин поэтически дош хьожадеш вола саг бокъонца вай заманхочун сибатехьа ва. Из вай мехкахо ва. Амма шин ханапа хьалхийна уйлаш а дагалаттараш а общественни категорешка хьежжа долаш, советски бустам - бола. юкъарча гlулакхах бола шин бехктохам кхетабеш вола мехкахо ва. Цудухьа вайна цу сахьате вовз из тlахьежача гуш долча сибатах а ца вовзаш, хьалха шин хиина ноаноягаш тlарча экзотика атрибуташ — шалташи бустамаши — дlаьяннача а цудухьа интернационализм, советски патриотизм, шин социальни декхар кхетадар санна йола замо хьаяь нерда оамалаш йоахнача а цун цlенача дегах, уйлаех, гlулакхах. Цунах яхийсай дикагlа йола вай даьй традицеш: лоаман сага цхьалха дог, эшача новкъостал де кийча хилар, доттагlчунна тешаме хилар.

* * *

Хlара керда книжка ара массаза хец художественни кердача лагlа тlа воал поэт, кlоарглу цун поэтически дош. Из къаьвта гуш да эрсий меттала перевод яьча цун творчества керттерча белгалонаш хьахьокхаш долча «Кхайкача вода» (1979, Грозный) яхача М. Сулаева стихай книжках.

Поэт хиларах тарра йола М. Сулаева говзал кхы кlезигагlа холуш яц цо яьча поэтически переводашка а. Произведенеш эрсий меттала нохчий меттала йоахаш Сулаева яь переводаш дилла а техника лакха йолаш, чулоацамга а формага а даллача оригинала максимально тарга, язъешехьа нохчий меттала язъаь произведени санна екаш я («Монгольски фольклорацара четверостишеш», М. Лермонтова, А. Пушкина, Коста Хетагурова, Мечиев Кязима, Гамзатов Расула, Саидов Мамеда, кхыбарий стихай переводаш).

Юхье денз юхе кхаччалца М. А. Сулаева ерригача творчества дегlаахарга хьежача, вайна гу, из халкъалеи говзалеи новкъа цахаддаш дегlаухаш хьаена хилар.

Амма из никъ хадаргбоацаш бац. Тхьо шу совгlа хьалха поэзе даькъерча М. Сулаева хьехархоех цхьанне lалаьмате дикача нохчий лирика Мамакаев lарбе аьнача бесса: «Керттерадар да Сулаев хаддаппа дегlаухаш а дилла болх беш а вола поэт хилар. хlаьта цун поэзе наьнъаши формаши — самобытни хилар. Из болх булаш а талант йолаш а хийрo тешал ду дlахо йодача хана цо кхы а дикахагlа толамаш доахаргхиларах».

Бакъда, шераш дlа ме ух ондайоалаш, чlоагlлуш йоагlа М. Сулаева лира, хlана аьлча вахаш яьккхача хано къадац бокъонца волча поэта дог: из вах, шераш хувцадаларца хувца а луш, цун цlера алах кхера а ца кхераш даим вахара юкъметте латт, из дилла а творчески воагаш ва, цо ше яздеча тайпара:

Со укх бlаьсти цlена
тийшаь,
Из доагаш деце вахар ца
хиларах,
Дог дилла а алана юкъе
хилда,
Цlеро мара мича лу
сердал а.

Ю. АЙДАЕВ,
филологически lилмий кандидат, СССР яздархой Союза член.

Спорта хоамаш

ЦХЬАННЕХ ЧЕМПИОН ХИННАВ

Город Перме дlахьош я «Урожай» яхача шин лоlамеча спортивни общества Центральни Совета хьалхле якхара бокххийбараш шин лоlамерча кlалтохаргагlа летара яхьаш.

Яхьа шоллагlча дийнахьа гучаваьлар цхьа чемпион. Из ва Нохч-Гlалгlайчера спортсмен — Грознерча педучилища дешарко Шихидов Саlид-Эмин. Цул совгlа, укх яхье цо эттара хьалха кхоачашйир СССР спорта мастера норма. Цига дакъа лоацаш вай республикера кхы а виъ спортсмен ва, уж ба СССР спорта мастерала кандидаташ Асхабов Хьусен, Эдисултанов Илез, Багазаев Мовлад, Хамзатханов Сейт-Хьусен. Цар я цу яхьашка аьттув балар лов вайна.

Вай спортсменаш цига бахе кийчбаьр ва тренер Магомедов Асадулла Магомедович.

ШТАНГИСТИЙ ЯХЬАШ

4 октябре город Ульяновске чакхъяьлар къолача штангистий РСФСР финал. Цига дакъа лоацаш хиннача 39 командана юкъе Нохч-Гlалгlай АССР командо шоллагlа моттиг яьккхар. Хьалхара моттиг Краснодарски краерча спортсменашка кхаьчар, хlаьта кхоалагlаьр — Московски областерча командага. Укх яхье вай республикера дакъа лоацаш 8 штангист вар. Вай штангисташта юкъе эттара дикагlа аьттув баьлар цига спорта мастера Товсултанов lанде (110 кг. «Труд»). Цо яьккхар шоллагlа приз. Катеха цо аййир — 160 кг. чинг тохаш аййир 215.

1-ча ноябре г. Казане хургйолча СССР чемпионате дакъа лоацаргдолча РСФСР вlашагlъеллача командана юкъе вахийтав из.

Цу яхье дика результаташ гайтар вай кхьча штангисташа а. Иштта, Эдильханов lумара (56 кг. «Динамо») шоллагlа моттиг яьккхар. Чинаев Вазранла (56 кг. «Труд») — пхелагlа, хlаьта Осташков Александрей (100 кг. «Труд») Банжаев Лечаси (90 кг. «Динамо») ялялагlа моттигаш яьхар.

М. МАРТАЗАНОВ,
Нохч - Гlалгlай АССР спорткомитета воккхагlа вола инструктор.

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ЯХЬАШ

Афины яхача Греце столице чакхъяьлар классически хьисапе кlалтохаргагlа латара йола дунен халкъашта юкъера нагийча наьха турнир. Цига дакъа лоацаш бар ялх мехкара — Грецера, Сирера, Л[illegible]нера, Италера, Югославера, СССР-ера — спортсменаш. СССР командана юкъевоагlаш вар Заурбеков Лема (68 кг). Лимаев Адам (74 кг). Цу дозалах СССР команде дакъа лоацаш вар бокххийчарна юкъе СССР хьалхле яккхара хиннача яхье кхоалагlа призер хиннен 1979-ча шера къоначар дунен халкъашта юкъера чемпионате хьалхара моттиг яьккхаи вола, В. Арсеньев. Эттара хьалха шоайла вlашагlлетар уж вай ши спортсмен. Очкеш лаьрхlа хьалхара моттиг Арсеньева яьккхар. Цул тlехьагlа хиннача вlашагlкхетаре кхоъ цlенен цаl очкохи коталонаш а яьха шоллагlа приз А. Лимаева кхаьчар. Шин мел хиннача латаре — 4 цlенен цаl — очкохи кот а лаьнна чемпиона цlи Л. Заурбекова яьккхар. Хlанз вай спортсменаш кийчлуш ба 1981-ча шера Канаде хургйолча къонабарий дунен халкъашта юкъерча чемпионате дакъа лаца. Цу яхье дакъа лоацаргдола спортсменаш къоастабеш йола цикл кхаь турнирах латт. Царех шиъ ноябрен мален вай мехка хургья, хlаьта цаl март бетта — Болгаре.

САЛОlАЧА ДЕНОШКА

11 ОКТЯБРЬ

С. М. Кирова цlерагlа культурани салаlарен парк. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 14.00. Парка радио. «Довзол дехьарча эстрада артистий концерт» яха радиоконцерт. 16.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 16.00. Кинолектори. «Кхалсаги дик» яха лекци. 18.00. Баьццара театр. № 12 йолча ГПТУ художественни самодеятельноста концерт. 19.00. Кинолектори. «СССР Конституци — вай вахара керттера закон» яха кинохьокхар.

В. И. Ленина цlерагlа культура Дворец. 11.00. Болх беш я берий киноклуб. «Фаьлг болча хьоашалгlа». 15.00. Даьшток новкъоштан йола педегогически лектори. Лекцеш тематически кинохьокхари. 19.00. Болх беш я «Оригинал» яха дискоклуб.

Химикий культура Дворец. 12.00. «Фуд дикадар, фуд оадар?» яха беседа. 16.00. «Книжкай дунен тlа» яха любительски объединени. «Дикача хlамая тlехьакхеде бераш» яхача темах йола беседа. 17.00. Духовой оркестра концерт. 18.00. «Съездагара съездага» яха кинофильм.

«Хьувкъама цlей». Юрта боахама балхахошта хетадаь массови салаlар. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 14.00. Парка радио. «Юрта боахама хьалхлаттарашта хетаду» яха радиоконцерт. 16.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 16.00. «СССР юрта боахам дегlабар» яха лекци. 17.00. Баьццара театр. Хьувкъама цlей хьаделлар. 18.00. Химикий культура Дворец художественни самодеятельноста концерт.

В. И. Ленина цlерагlа культура Дворец. 11.00. Болх беш я берий киноклуб. «Фаьлг болча хьоашалгlа». 18.00. Духовой оркестра концерт. 19.00. Болх беш я «Оригинал» яха дискоклуб.

Химикий культура Дворец. 9.00. Болх беш я «Кlай ладьа» яха любительски объединени. Хургья шахматни турнир. 12.00. «Ориентир» яхача клуба заседани. «Массадола балхаш дика да» яха беседа. 17.00. «Юрта бохо малар тlехдакхари эулами» яха беседа. 18.00. «Тха кlира» яха радиожурнал. «Социалистически яхье хьалхалаттарашта». 18.30. «Съездагара съездага» яха кинофильм.

12 ОКТЯБРЬ

С. М. Кирова цlерагlа культурани салаlарен парк.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

«Иссык-Куле»— курортни сезон

КИРГИЗСКИ ССР. Иссык-Куль хоа я шера моллагlча хана а. Бакъда къаьстта хоза хул гуйран кхоллар кхалла ловзаш нохк дlаэттеча хана.

Унхаш хьалха а санна безаме хьеш малх, кхьметтел сентябре а октябрь болалуш а lама чурча хин температура 19 градусал лохагlа хилац.

Терскейи Ала-Тоу Кунгейи яхача шин лоама юкъе уллача лакхача лоамашкарча хих бизза болча lаман йист Еррисоюзни курортни зона центр хиина дlаэттай.

Санаторешка, салоlача цlеношка, пансионаташка, туристски базашка салоlаш, шоай унахцlено чlоагlъеш хул юкъерча Азе, Сибарегlа, Гаьнарча Малхбоалe, Россия центро баха нах.

Салоlаш барий безам тlабодаш хlама да маьха сап йоацача путевкагlа (путевка маьхах 70 процент профсоюзо дlалу) лоамаш lама йисте, маьлха деноше Сочи долчул шера дукхагlа долча моттиге, дукха сом болча, дарбаш йола кумыс, минеральни хин хьасташ долча моттиге салоlилга.

Иттлагlча пятилетке Прииссыккулера курортни зона сиха дегlайоагlа. Хlанз укхаза цхьа бlаь гарга санатори, пансионат, туристски база я, хlаьта хlара аьхки ах миллион саг гарга нах тlаэц курорто.

СУРТА ТlА: «Иссык-Куль» яха санатори.

Н. ЖИГАНОВЕН, В. СВАРЦЕВИЧЕН сурт.
ТАСС фотохроника.

УнахцIена хилар дикагIа да

Тlехьдаьнкха аьнна ала йиш йоацаш хургда. Японе эттара чlоагlагlа наха лоархlаш бараш лораш ба аьлча. Царца къамелъя деш дилла а оал чlоагlа лоархlаш хилара маlан дола «сансей» — хьехархо. Из шин тайпара доашхаш да. Цкъа - дале, японцаша чlоагlа сий ду лора, сага организма еррига къайленаш цунна йовзаш хиларагlа, шоллагlа-дале, лораш уккхаза эттара хьалдолашагlа бола нах лоархlаш ба.

Унахцlенолиа страхованин яра йолча ассоциаце тlехьарча хоамага диллача, дlаяяьаь я шин тайпара йола рекорд: Осака яхача городерча больнице беттал кlезигагlа йолча хьна цхьан пациента дайча медицински гlонга дlадахар 10 миллион иенал тlехдаьннад. Уккхаза дицдалийта йиш яц, тхьаь итт сагал совгlа нах болх беш болча предприяте болх беча саго юкъера лаьрхlача бетта эца алаш ши бlаь эзар иенал лоадаме хlама тlехдоалаш ца хилар.

Дарба дарах боаккхача маьхах йола дукха счеташ миллион иенал тlехъювлар бахьан долаш из гlулакх технад федераце. Цига гучадаьннад шоашта болча пайдана лораша вlалла эшаш йоаца дарбан процедураш е сэа яхаш лаьвш а кхыйола говзалаш лелеш а дукха моттигаш хилар.

Кхетадеш да, унахцlено лораяра частни системо оьлангара хувцара декхар федераце уьттадеш ца хилар, унахцlено кхыдараш а санна дола кlезиг а ца телаш мах тела безаш дола товар долча обществе кхьметтел хирдахьа леладу гlулакхаш а дlадоахалой тамаш я цунга-м.

(АПН).

ТЕЛЕВИДЕНИ

11 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — «Уйранара гимнастика».
9.05 — «АБВГДейка».
9.35 — «Шоана, дай-нанoй!».
10.05 — «Дунен халкъий халлами».
10.35 — «Дика таьграш — дуккагlа».
11.05 — «Халкъий музыка».
11.20 — «Художникех дола кухраш». М. Греку.
11.45 — «Котало яьккхараш». Фронтовой доттагlий клуб. 5-ча ударни Эскара ветеранаш вlашагlкхетар.
13.00 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — ЦСКА. Перерыве «Спортлото» 11-гlа тираж, цертакарш.
15.15 — Ф. Шопенен, Ф. Листи произведенеш кхочушъеш дунен наькъарча конкурсий лауреата С. Поташниче.
15.25 — Политически обозревателя Ю. А. Летунова беседа.
16.05 — «Моарпа да хьона, тха Кубань» концерт.
17.15 — «Бисмеса дунен тlарча цикларе «Пират». Дlахьу политически обозревателя В. Дунаева.
18.10 — Мультфильмий программа.
18.40 — «Бlаргалуш[illegible]». «Гризим лекараш» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
19.45 — ЦТ. Эвраша тlа эттара хьалха «Аре» яха из цlи йолча А. Чехова повестагlа оттадаь художественни фильм, 1-ча сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Аре». Художественни фильм. 2-гlа сери.
22.30 — «Олимпиадах дола дош». Телевизионни документальни фильма премьера. Йистедьача — нердаш.

II ПРОГРАММА

8.00 — Телевизионни документальни фильм.
9.00 — Киевски паччахьалкхен филармоне баянистий квартета концерт.
9.30 — «Шахматни школа».
10.00 — «Эрсий мотт».
10.35 — «Уйранара почта». Музыкальни программа.
11.05 — «Тха беш».
11.35 — Мали оца СССР халкъа артиста М. Амирамашвили.
12.05 — «Телестадион».
12.35 — КПСС XXVI съезде дlа ма доагlара наькъалара! Цар кхоачашъеш пятилетка.
12.50 — Фильм-концерт.
13.30 — «Кинохьехабара клуб».
14.00 — Телевизионни журнал.
15.25 — «Кинопрерадела спутника».
15.55 — Д. Б. Пристли «Хан Конвей лелашъ». М. Н. Ермоловай цlерагlа Московски театра фильм-спектакль.
18.00 — Кхоана — юрта боахама болхлой Еррисоюзни Де.
18.25 — «Дlарда тхаl моарпа[illegible]». Юрта боахама белхлойта хетадаь концерт.
19.00 — Мультфильм.
19.30 — Нохч-Гlалгlай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. Сезон хьалхара нетадал. Йистедьача — документальни фильм.
20.25 — «Поэтически дилакханиеж». Ш. Арсанукаева 50 шу дизарга (нохчий меттала).
21.00 — Документальни фильмий программа.
21.40 — Н. А. Римский-Корсаков. «Майски бийса». Фильм-опера.

12 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА
ЮРТАБОАХАМА БОЛХЛОЙ ЕРРИГСОЮЗНИ ДИ

8.00 — «Ха».
8.40 — «Зарядка а дlаотта!»
9.05 — Центральни телевидене Еррисоюзни радио шин нале академически хора концерт.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «Гlулакх дy Советски Союза».
11.00 — «Когамаш». Байна-конзерни программа.
11.45 — «Уйранара почта». Музыкальни программа.
12.15 — «Гlопланш архитектуреш». Киножурнал.
12.30 — «Юртара сахьат».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — «Новкъа ягlаш». Телевизионни дукхахча серей художественни фильм. 1-ра сери.
15.05 — Исанс халкъа цlей. Киноmрограмма.
15.30 — Дlаьлон гитариста Баниво Дигос.
16.00 — «Кинохьехабара клуб».
17.00 — Мультфильмий программа.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.45 — Тахан — юрта боахама болхлой Еррисоюзни Де. СССР юрта боахама министра В. К. Месяца къамал.
19.05 — Юрта боахама болхлой Еррисоюзни денна хетаьь Останкина концертни студе искусствий мастерий концерт.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Из дар духьа за [illegible]». [illegible]
22.20 — Баскетболах йола СССР чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Тбилиси). Йистедьача — Керданашь.

II ПРОГРАММА

8.00 — Юрта боахама болхлой Еррисоюзни денна хетаьь документальни фильмий программа: «Йолаш биографи», «Ахка йистедоалаш».
9.00 — «Лоаман хи».
9.45 — «Дlаьлон аьлача кхерамди».
10.15 — «ЛЕЗГИНКА» яхача фольклорни ансамбла концерт.
10.45 — «Хьабал дунен тlа».
11.05 — «Котало».
12.15 — «Гармоника» яхача Киевски паччахьалкхен филармоне вокални ансамбла концерт.
12.45 — «Шоана, дай-нанoй!»
13.15 — «Космически трассешка» Концерт.
13.50 — «Тха Ладожски фоед». Телевизионни документальни фильм.
14.00 — «Музыкальни киоск». Телевизионни журнал.
15.15 — «Кинопрограмма».
16.15 — «Тха адрес — Советски Союз».
17.30 — П. Штоо. «Петровский парк». Телевизионни спектакль. Ленинградера передача.
20.00 — «Бийга дlаьхьа хийла мух, бераш!»
20.15 — Регбех йола СССР чемпионат. Гагарина цlерагlа ВВА (Монино) — «Авиатор» (Киев). 2-гlа тайм. «Монино» стадионера передача.
21.00 — Доагол арахьара кхииаарпой — Москва тьевший.
21.40 — «Бlаьсти тlаlаьчаьний». Художественни фильм.

РАДИО

11 ОКТЯБРЬ.

6.40 — «Ферма цlена уьтаь». (нохчий метт.)
6.55 — Ашарий.
7.15 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.23 — «Къонаа» яха радиожурнал (эрсий метт).
10.00 — «Зlок» яха сатирически журнал (нохчий метт).
11.00 — Концерт. (эрсий метт.)
11.40 — «Вахарца гlа бовлаш» Поэт Муталиев Хьажбикар ваь 70 шу дизарга (гlалгlай метт.)
12.30 — «Литератури Нохч-Гlалгlайче» (эрсий меттала).
16.00 — «Кавказа lуйре» яха радиожурнал (эрсий меттала).
18.30 — Юрта боахама болхлошта хетаду концерт. (гlалгlай меттала)

12 ОКТЯБРЬ
ЮРТА БОАХАМА БОЛХЛОЙ ЕРРИГСОЮЗНИ ДИ.

7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.35 — «Шоана дукха даза мукъам» (эрсий метт.)
11.15 — Юрта боахама болхлой шийна хетаь музыкальни программа (эрсий меттала).
16.00 — «Къона тlемло» (нохчий метт.).
16.30 — «Шоашера глобус». Радиовыпуск (эрсий метт.).
18.00 — «Цlе сийгаш» (гlалгlай метт.).
18.30 — «Ашарашка моттагlал долчарна» яха концерт (гlалгlай метт.).

Хоттам

Тахан республике гlоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка лаьгlо догlа а делхаш, малхбоалехьара секунде 7 — 12 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 7 — 12, Грозне 9 — 11 градус йlов хьа йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмен морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка лаьгlо догlа а делхаш, дохк а доалаш, тайп-тайпарча оагlонашкахьара секунде 3 — 8 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 3 — 8, дийнахьа 11 — 16 градус йоалаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместитель — 9-24-03; бехктохама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; яеьмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерей, шоаттен деношка